

Broedvogels van
de Hals van Zuid-Beveland
in 1999

Tellingen in het kader van het Atlasproject 1998-2000

Mark Hoekstein

Broedvogels van de Hals van Zuid-Beveland in 1999

Tellingen in het kader van het Atlasproject 1998-2000

Mark Hoekstein

SOVON-Inventarisatierapport 2000/07
Dit rapport is samengesteld in opdracht van Provincie Zeeland

Inhoud

Dankwoord	2
Samenvatting	2
1. Inleiding	3
2. Beschrijving onderzoeksgebied	5
3. Werkwijze	7
3.1 Veldwerk	7
3.2 Interpretatie	7
4. Resultaten	9
4.1 Broedvogeloverzicht	9
4.2 Het Zeeuws perspectief	12
4.3 Soortbesprekingen	20
4.4 Bijzonderheden	25
5. Evaluatie	27
5.1 Evaluatie werkwijze	27
5.2 Ontwikkelingen in de broedvogelbevolking	27
5.3 Het belang van enkele gebieden	28
Literatuur	29
Bijlagen	30
Bijlage I. Data en tijdstippen kilometerhok-rondes, Atlasproject Hals 1999.	31
Bijlage II. Soortkaarten.	33
Bijlage III. Lijst van voormalige broedvogels.	83
Bijlage IV. Locaties nestkasten voor Torenvalken in de Hals van Zuid-Beveland 1999.	84
Bijlage V. Aanwezigheid, schattingen en broedcodes alle soorten in het Bevelandse deel van de Atlasblokken.	85

1. Inleiding

In het voorjaar van 1999 werden in opdracht van de Provincie Zeeland, Directie Ruimte, Milieu en Water door de samensteller van dit rapport broedvogeltellingen uitgevoerd in het oostelijk deel van Zuid-Beveland, bekend als "de Hals van Zuid-Beveland".

De tellingen vonden plaats in het kader van het landelijke Nieuwe Atlasproject voor broedvogels, georganiseerd door SOVON Vogelonderzoek Nederland. Het Atlasproject beoogt in drie onderzoeks-jaren de verspreiding van alle Nederlandse broedvogelsoorten in kaart te brengen. Tevens worden verschillen in dichtheden tussen regio's vastgelegd en wordt het verspreidingsbeeld vergeleken met het in de jaren 1973-77 uitgevoerde eerste Atlasproject.

Vanwege een tekort aan vrijwillige tellers bij SOVON in de regio heeft de Provincie Zeeland besloten het Atlasproject te ondersteunen door het onderhavige project te laten uitvoeren.

Voor de provincie zijn nieuwe aantalschattingen en gegevens over dichtheden en ruimtelijke verspreiding van belang. Van een aantal schaarse en / of kritische soorten waren bovendien nauwkeurige verspreidingsgegevens gewenst.

Deze aandachtsoorten zijn: Bruine Kiekendief, Patrijs, Tureluur (binnendijks), Groene Specht, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart, Roodborsttapuit, Grote Lijster en Blauwborst.

Na een korte beschrijving van het onderzoeksgebied en van de gevolgde werkwijze worden de resultaten per soort besproken. Tot slot worden ontwikkelingen in de broedvogelbevolking en enkele gebieden kort besproken.

2. Beschrijving onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied betreft het deel van Zuid-Beveland ten oosten van de lijn Kattendijke-Eversdijk tot aan het Schelde-Rijn-kanaal nabij de grens met de provincie Noord-Brabant. Dit gebied wordt de Hals van Zuid-Beveland of kortweg 'de Hals' genoemd. Het onderzoek is uitgevoerd in de atlasblokken 48-28, 48-38, 48-48 (Bevelands deel), 49-21, 49-31, 49-41, 49-42, 49-52 (Bevelands deel), 49-33 (Bevelands deel), 49-43, 49-53 (Bevelands deel). Het totale landoppervlak is ruim 120 km².

Het landschap van de Hals wordt veelal gedomineerd door grootschalige akkers, rondom de dorpen bevinden zich vaak laagstamboomgaarden. De Hals telt elf dorpen en zes gehuchten. De Hals wordt in de lengte doorsneden door een snelweg en parallel daaraan een spoorlijn. Ingeklemd door de Ooster- en de Westerschelde wordt de bodem plaatselijk beïnvloed door zoute kwel. Langs de Oosterschelde bevinden zich de schorren Roelshoek en Rattekaai, langs de Westerschelde de Schorren van Bath en het Schor van Waarde.

Het gebied bestaat vooral uit nieuwlandpolders op jonge zeelei. Alleen in de Kapelse en Yerseke Moer komt nog herkenbaar 'oudland' voor. Dit zijn weidegebieden waaraan de herverkavelingen en industrialisatie van de landbouw grotendeels aan voorbij zijn gegaan. Er zijn veel veedrinkputten, op vele plaatsen komt zoute of brakke kwel aan de oppervlakte en het oppervlak is hobbelig. Deze gronden zijn grotendeels in beheer bij respectievelijk Staatsbosbeheer en het Zeeuwse Landschap.

Langs de Oesterdam, het Bathse Spuikanaal en het Schelde-Rijnkanaal bevinden zich een aantal terreinen die sinds de aanleg van deze waterstaatswerken vrijwel onaangeroerd zijn blijven liggen. Er hebben zich rietvelden en ruigtes kunnen ontwikkelen. Dit gebied wordt hier verder aangeduid als het Kreekrakgebied.

Nabij Bath ligt 'crossterrein van Bath', dat als gronddepot heeft gefungeerd bij aanleg van het Bathse Spuikanaal, hier zijn enkele plasjes ontstaan alsmede rietvelden, ruigtes met opslag van vlier en weidegronden. Ongeveer de helft van het 100 hectare metende terrein wordt beweid met schapen. Enkele hectaren zijn in gebruik als motorcrossterrein.

Ten zuiden van Kruiningen ligt Den Inkel, ontstaan tijdens de watersnoodramp van 1953. De grote waterpartijen zijn hier nog getuige van. Rond de plassen is een bosachtig park aangelegd.

3. Werkwijze

3.1 Veldwerk

Het Atlasproject is gebaseerd op onderzoek van atlasblokken (5 x 5 kilometer).

Binnen elk Atlasblok zijn een aantal gestandaardiseerde tellingen voorgeschreven. Dit kilometerhok-onderzoek, verricht in totaal 45 kilometerhokken, houdt in dat in de periodes 1 april / 15 mei en 16 mei / 30 juni steeds éénmaal een uur lang in elk kilometerhok is waargenomen. Algemene soorten werden aangekruist en van schaarsere soorten werden broedparen geturfd. Binnen dat uur zijn in het middelpunt van het kilometerhok gedurende vijf minuten alle waargenomen soorten aangekruist.

Daarnaast zijn aanvullende tellingen gedaan, vooral gericht op 1) natuurgebieden 2) gebieden waar de provinciale aandachtsoorten te verwachten waren 3) overige locaties van belang voor de aantalschattingen.

Voor een gedetailleerde beschrijving van de methode zij verwezen naar de Handleiding Atlasproject Broedvogels (van der Weide & van Turnhout 1998).

Van de schattingsoorten en aandachtsoorten werden alle relevante waarnemingen bijgehouden op 1:5000 tot 1:25.000 kaarten.

Voor data, tijden en weersomstandigheden van de tellingen wordt verwezen naar bijlage I.

3.2 Interpretatie

Verwerking van de gegevens geschiedde zoals voorgeschreven in Van der Weide & Van Turnhout (1998). Wat betreft de te schatten soorten werden de gegevens van de veldkaarten overgezet op soortkaarten.

Bij de verwerking van de gegevens is gekozen om in grote lijnen uit te gaan van soortspecifieke datumgrenzen zoals vermeld in van Dijk (1996). Het is bijvoorbeeld weinig zinvol alle waarnemingen van nog laat doortrekkende soorten als Tapuit en Wintertaling in het broedseizoen, gedefinieerd als maart t/m juni (van der Weide & van Turnhout 1998), te noteren. Dit zou leiden tot onwerkelijk veel atlasblokken met waarschijnlijke territoria voor die soorten.

Van de schattingsoorten en aandachtsoorten zijn territoria op stippenkaarten vastgelegd.

Het deel van Zuid-Beveland ten oosten van het Schelde-Rijnkanaal is door vrijwilligers van SOVON geteld volgens de methode van het atlasproject. Van dit gebied zijn alleen van de Roodborsttapuit en de Blauwborst stippenkaarten vervaardigd.

Per atlasblok werd van elke soort de broedzekerheid (zeker, waarschijnlijk of mogelijk) bepaald. Van een aantal landelijk gezien schaarse of zeldzame soorten werd per atlasblok een aantalschatting gemaakt.

4. Resultaten

4.1 Broedvogeloverzicht

In totaal werden 108 soorten mogelijke, waarschijnlijke en zekere broedvogels vastgesteld; daarvan staan zestien soorten vermeld in de Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare soorten (Vergeer 1995). Per atlasblok varieerde het aantal broedvogelsoorten van 27 tot 87, zie tabel 1.

Tabel 1. Aantal soorten per atlasblok. Alle soorten die mogelijk, waarschijnlijk of zeker broedend zijn aangetroffen zijn in deze tabel opgenomen.

Atlasblok:	48_28	48_38	48_48	49_21	49_31	49_41	49_42	49_52	49_53	49_53	49_53	Totaal
<i>Oppervlak (km²):</i>	19	20,7	0,6	4,3	17,7	14,4	19,5	1,7	1	21,2	1,7	121,8
Aantal soorten 1973-77:	68	67	21-40	41-60	53	67	60	44	1-20	94	41-60	?
Aantal soorten 1999:	76	75	>27	>60	70	72	77	27	41	87	65	>108
trend:	+	+	?	?	+	+	+	-	+	-	+	?

In vergelijking met het eerste atlasproject (1973-77) is het aantal soorten in zes atlasblokken toegenomen, in twee blokken werden minder soorten aangetroffen.

Van de atlasblokken 48-48, en 49-21 is alleen de soortenlijst van het Bevelandse deel beschikbaar.

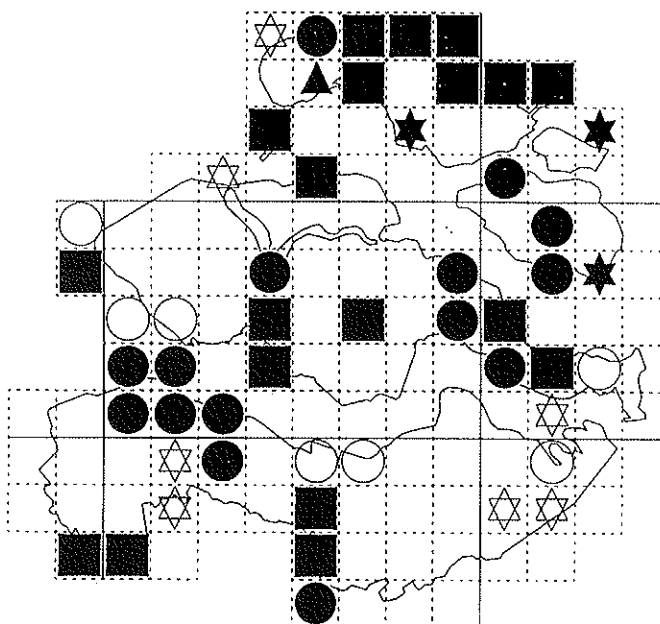
Bij vergelijking van het aantal soorten in de twee periodes moet wel bedacht worden dat van het eerste atlasproject gegevens zijn gebruikt die zijn verzameld gedurende vijf onderzoeksjaren. Gegevens het huidige project stammen uit één seizoen.

Tabel 3. Territoria van aandachtsoorten (vet gedrukt) en landelijk zeldzame of schaarse soorten. Alleen soorten die waarschijnlijk of zeker broedend zijn aangetroffen zijn in deze tabel opgenomen. Rode Lijstsoorten zijn aangegeven met een sterretje.

Atlasblok	48 28	48 38	48 48	49 21	49 31	49 41	49 42	49 52	49 33	49 43	49 53	Totaal
Oppervlak (ha)	19	20,7	0,6	4,3	17,7	14,4	19,5	1,7	1	21,2	1,7	122
Dodaars *					1	1				6	2	10
Fuut						1	2		4	3		10
Knobbelzwaan									5	4		9
Canadese gans							2					2
Nijlgans											1	1
Bergeend	49	45	1	12	30	42	56	5	5	98	14	357
Wintertaling	1											1
Krakeend	1		1		1	3	4	1	6	30	8	55
Pijlstaart							1					1
Slobeend	14	16		5	5	2	8		2	28	5	85
Zomertaling *	1			3						3		7
Kuifeend	17	7		11	8	14	12		9	62	22	162
Tafeleend										14	2	16
Bruine Kickendief		1					5		1	6		13
Buizerd	1	1			1		1			2	1	7
Boomvalk		1		1	1	1	1					5
Torenvalk	4	5	1	3	5	6	5			5	1	35
Sperwer	2	2				2				1		7
Kwartel		2										2
Patrijs *	18	21	2	4	11	18	4	3		12	2	95
Waterral							3			6		9
Kluut *	36	13		4	17	5	2			3		80
Strandplevier *							1					1
Kleine Plevier	2	1			2		4			4	1	14
Bontbekplevier *	2		1		4							7
Grutto *	50	52		28	25					4		159
Tureluur *	72	76	5	38	30	12	52	6		142	6	439
Kokmeeuw	26	1			4		3					34
Zilvermeeuw	1					63	45			10		119
Kleine Mantelmeeuw						3	2					5
Visdief *	47	1										48
Noorse Stern *	3											3
Zomertortel	17	21	1	4	17	26	8	3		20	5	122
Steenuil *										1		1
Kerkuil *										1		1
Ransuil	1	1				1	1			3		7
Groene Specht *	27	17		2	8	13	8			3	1	79
Veldleeuwerik	85	119	10	37	63	9	31	6		49	7	416
Rouwkwikstaart	1											1
Gele Kwikstaart	34	39		8	37	17	44	5		45	3	232
Blauwborst	1	4			3	4	19	4		30	8	73
Roodborsttapuit *					1		1		1	5	2	10
Gekraagde Roodstaart							1					1
Grote Lijster	26	33		4	12	28	17	3		15	2	140
Sprinkhaanzanger		1							3	23	2	29
Rietzanger *							1		11	24		36
Baardman *										1		1
Wielewaal						1				4	1	6
Putter	13	13		1	10	16	24	1		15	2	95

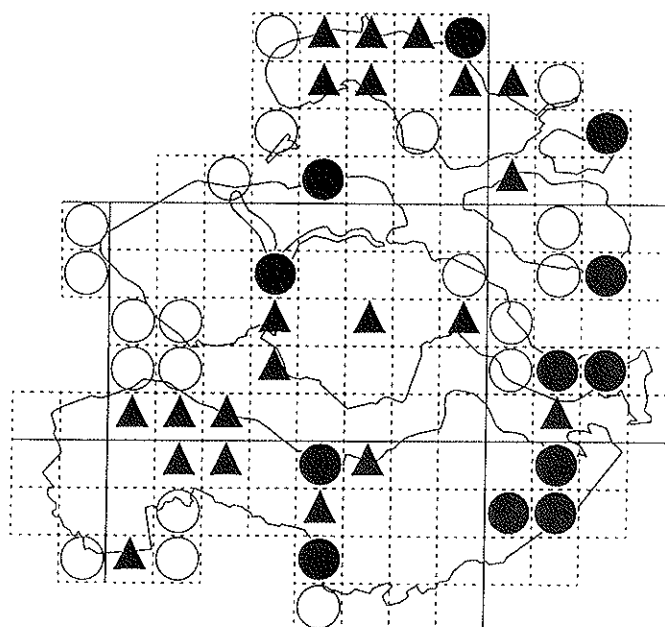
uit het oog verloren worden dat de gepresenteerde aantallen soorten voor de nieuwe atlas slechts een tussenscore zijn; de soortenlijst kan door middel van aanvullende meldingen immers nog worden uitgebreid. Daarom kan pas na het broedseizoen 2000 worden gezegd of de nu veronderstelde afname in veel Zeeuws-Vlaams blokken reëel is.

- ★ >25 SOORTEN MEER (N=3)
- 10-25 SOORTEN MEER (N=19)
- 1-10 SOORTEN MEER (N=15)
- ▲ AANTAL SOORTEN GELIJK (N=1)
- 1-10 SOORTEN MINDER (N=7)
- ☆ 11-25 SOORTEN MINDER (N=7)

Vergelijking 1973-77 en 1998-99.

- GEEN (N=20)
- ▲ 1-3 TERR. (N=21)
- 4-10 TERR. (N=12)

Aantalsschatting Bruine Kiekendief (z.oz.)

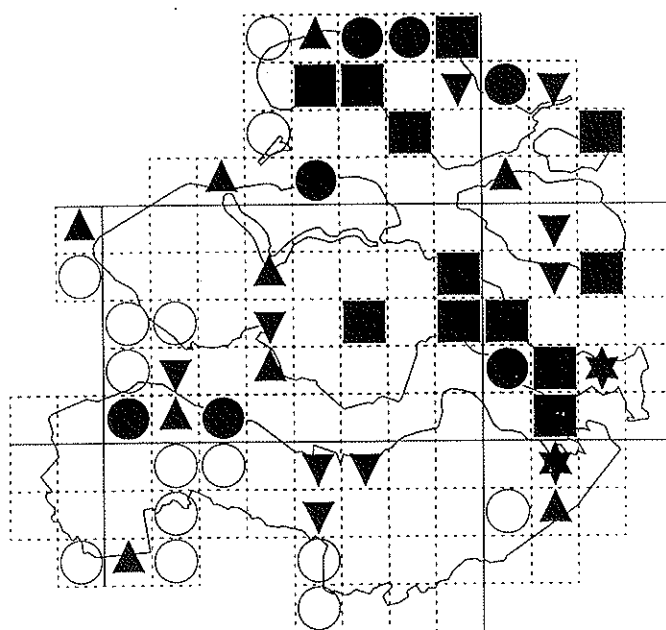
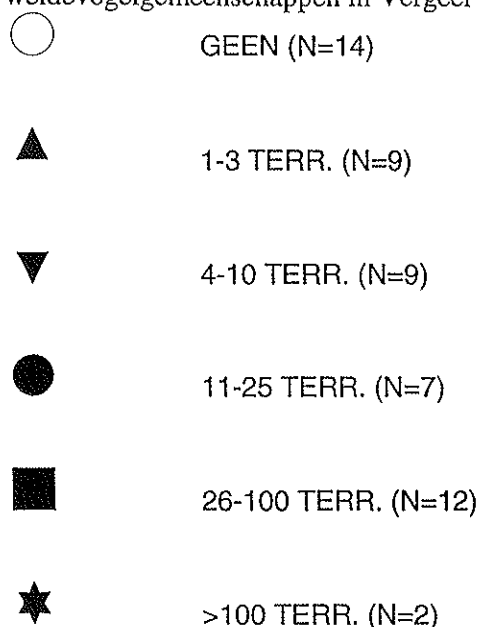
en in het enige tot nu toe onderzochte blok in de Zak van Zuid-Beveland. Op Schouwen-Duiveland lijkt sprake te zijn van een forsere afname dan in de rest van de provincie.

TURELUUR

presentie 1973/77: 85 %

presentie 1998/99: 74 %

Een vergelijking van de voorlopige atlaskaart met die van de oude atlas leert, dat het verspreidingsgebied van de Tureluur in Zeeland kennelijk lichtjes ingekrompen is. Dit lijkt een indicatie voor een afname van de soort in het polderland en in de duinen. Duidelijk is dat in alle blokken met zilte graslanden en/of schorren nog steeds veel Tureluurs huizen. Kerngebieden als de Prunjepolder, de Yerseke en Kapelse Moer, het Schor van de Rattekaai en Saeftinghe zijn al duidelijk te traceren. In binnendijs gelegen atlasblokken zonder een behoorlijk oppervlak aan favoriet habitat zijn vooralsnog nergens meer dan tien territoria gevonden. Dat wijst op een maximale dichtheid van 0,4 paar/100 hectare in grote delen van het polderland, hetgeen duidelijk lager is dan de gemiddelde dichtheden van de meeste akker- en weidevogelgemeenschappen in Vergeer & van Zuijlen.

Aantalsschatting Tureluur.

GROENE SPECHT

presentie: 1973/77: 25 %

presentie 1998/99: 70%

De voorlopige atlaskaart doet vermoeden dat de Groene Specht steeds minder het predikaat 'bosvogel' verdient. De voorkeur voor de relatief bosrijke duinstreek en Oost-Zeeuws-Vlaanderen is weliswaar nog zichtbaar; maar ook in diverse polderblokken is de soort aan te treffen. Ten tijde van het eerste atlasproject had de soort zich vermoedelijk net op Zuid-Beveland gevestigd. In de jaren tachtig was sprake van een duidelijke toename die zich, gezien de nieuwe atlasgegevens, in flink tempo heeft voortgezet. Destijds waren de omgeving van Breskens, oostelijk Schouwen-Duiveland en Tholen nog niet of nauwelijks door de Groene Specht bewoond; nu is de soort hier in de meeste blokken te vinden. Ongetwijfeld speelt het ouder worden van dijk- en wegbeplantingen en bosschages van na de oorlog en de ramp een belangrijke rol. Ook in windsingels rond laagstamboomgaarden zijn geregeld Groene

VELDLEEUWERIK

presentie 1973/77: 98 %

presentie 1998/99: 92 %

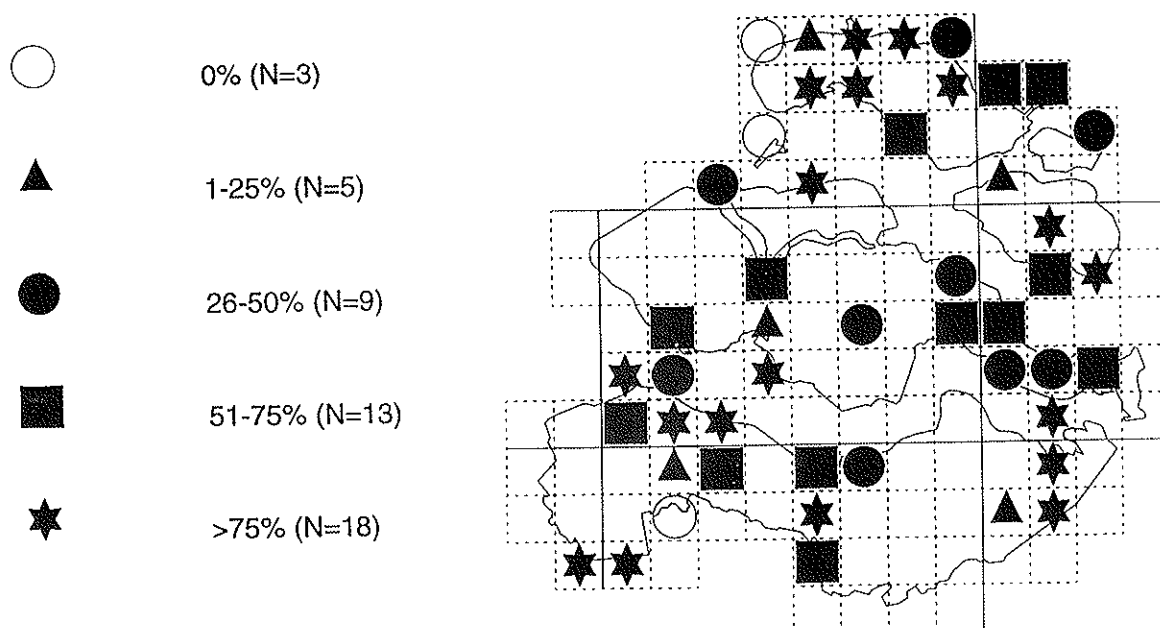
De Veldleeuwerik is een van de meest kenmerkende soorten van het Zeeuwse platteland. De voorlopige atlaskaart wijst uit, dat de soort het relatief goed doet in het open polderland van Schouwen-Duiveland en West Zeeuws-Vlaanderen. Een sterke voorkeur voor grasland boven akkers komt niet uit het kaartbeeld naar voren. Uit de atlas-gegevens valt geen duidelijke afname te destilleren. Toch hadden verschillende atlassers de sterke indruk, dat de leeuwerikzang in hun gebied aanzienlijk minder te horen viel in vergelijking met enige jaren geleden. Landelijk gezien wijzen de voorlopige atlas-resultaten op een spectaculair negatieve ontwikkeling van de soort; die vooral in het oosten des lands ronduit zeldzaam geworden is. Veruit de beste resultaten boekt de Veldleeuwerik nog in Groningen en Zeeland, hetgeen de voorkeur van de soort voor open akkergronden nog maar eens benadrukt. De in 'broedvogels van Zeeland' genoemde lagere dichtheid van de soort ten opzichte van ander polderland in West-Nederland lijkt eerder te zijn omgeslagen naar een relatief talrijker voorkomen binnen de provinciegrenzen.

GELE KWIKSTAART

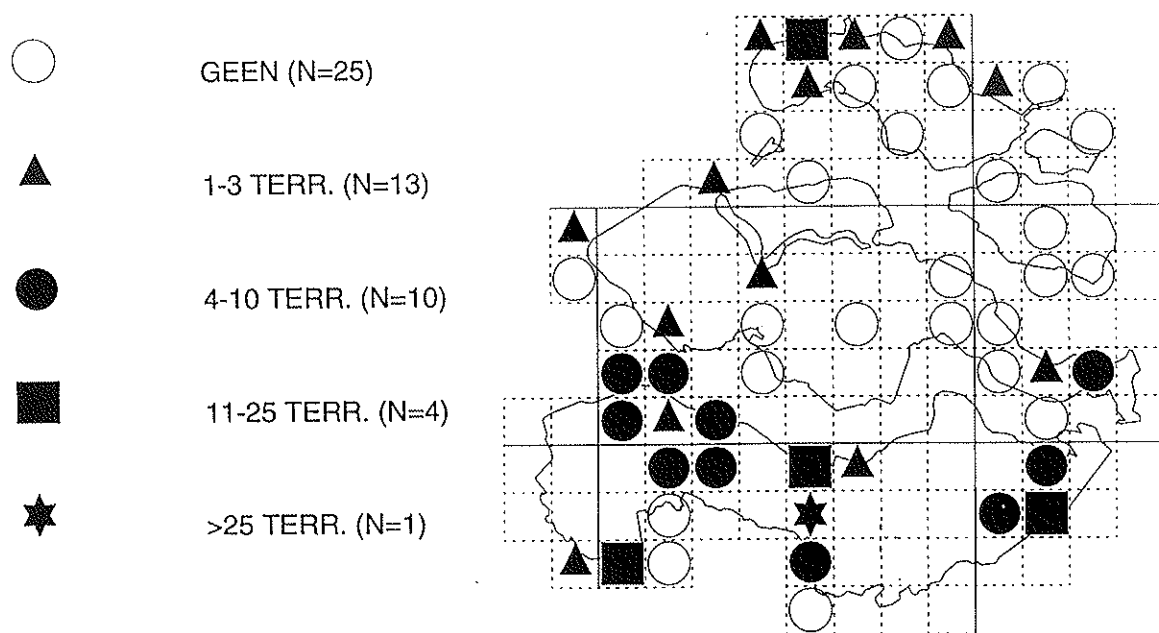
presentie 1973/77: 94%

presentie 1998/99: 94 %

De Gele Kwikstaart behoort al lange tijd tot de meest verspreide broedvogels van de provincie. De voorlopige atlaskaart suggereert een optimale verspreiding in open akkergronden, een beeld dat trouwens ook op landelijke schaal opgeld doet. Volgens de kaart in 'Broedvogels van Zeeland' is de soort in Zeeuws-Vlaanderen talrijker dan op de eilanden; volgens de nieuwe atlaskaart is de soort op Tholen en Schouwen-Duiveland minstens even talrijk. In de over het algemeen wat meer besloten landbouwgronden op Zuid-Beveland ligt de presentie gemiddeld wat lager. Op voormalige schorren en platen en in de duinen is de soort nog steeds erg schaars.

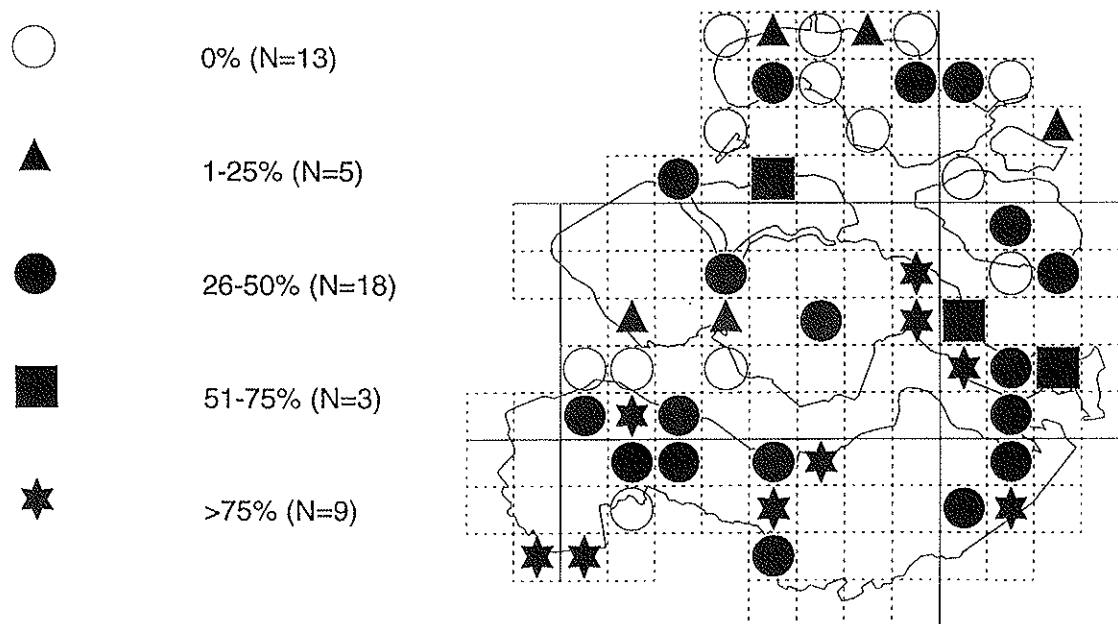

Relatieve dichtheid Gele Kwikstaart.

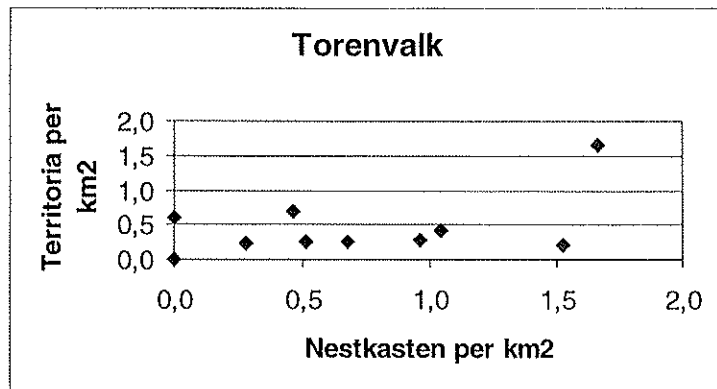

Aantalsschatting Roodborsttapuit.

De voorkeur voor de duinen en voor Zeeuws-Vlaanderen is in het voorlopige nieuwe kaartbeeld nog duidelijk terug te vinden. Met name in de duinstreek lijkt de verspreiding steeds completer te worden. Daarbuiten zijn slechts enkele paartjes gevonden langs de Schouwse Grevelingenkust (overigens beide 'mogelijk broedend'), bij het Veerse Meer en in de Hals van Zuid-Beveland. Op een aantal plaatsen waar geschikt biotoop voorhanden lijkt te zijn, zoals in de Zak van Zuid-Beveland, ontbreekt de soort kennelijk nog steeds.

Relatieve dichtheid Grote Lijster (z.o.z.).

Figuur 2. Dichtheid van de Torenvalk in relatie tot de dichtheid aan nestkasten per atlasblok, Hals van Zuid-Beveland 1999.

TORENVALK 35 territoria (35-38)

Van de Torenvalk werden niet alleen broedgevallen en territoria genoteerd maar ook alle beschikbare nestkasten. Dit bleken er 92 te zijn, zie bijlage IV voor locaties. Overigens zijn hierbij alle nestkasten zonder onderscheid naar geschiktheid van locatie of mate van verval meegeteld. Ongeveer tien nestkasten waren door verval in meer of mindere mate onbewoonbaar geworden.

Van de gevonden nesten bleken er 22 in nestkasten te zijn, er werden vier 'wildnesten' gevonden.

Er bleek geen relatie te bestaan tussen het aantal nestkasten en het aantal territoria per oppervlakte-eenheid (zie figuur 2). De in de figuur opvallende uitschieter van 1,7 territoria per km² wordt veroorzaakt door een atlasblok met een zeer klein (land-)oppervlak, we kunnen deze als niet-representatief beschouwen. De gemiddelde dichtheid van de Torenvalken was 0,3 terr./100ha.

Enkele jaren geleden was er in de gemeente Reimerswaal, welke het grootste deel van de Hals beslaat, veel ophef over mogelijke vervolging van Torenvalken op uitgebreide schaal.

Een bewoner van de gemeente wees op het grote aantal nestkasten dat onbewoond was en beweerde dat vele ervan vroeger wél bezet waren geweest. De afname zou het gevolg zijn van vergiftiging en afschot. Leegstaande kasten werden voorzien van een kruis als symbool van protest tegen de vermeende vervolging. Enkele kasten worden nog immer opgesierd door deze kruizen. Of vervolging en als gevolg daarvan afname van Torenvalken in het gebied werkelijk heeft plaatsgevonden blijft een open vraag. Er zijn in het verleden nimmer nauwkeurige tellingen van het aantal broedparen geweest.

Gezien het verhaal over mogelijke vervolging is het interessant de dichtheid van Torenvalken te vergelijken met die van andere regio's.

De bezettingsgraad van de nestkasten is met 24% inderdaad laag vergeleken met die van enkele andere (in 1998) onderzochte regio's in Zeeland, waar de bezetting varieerde van 46 tot 61%. De dichtheid van 0,3 paar / 100 ha is in de Hals echter bijna tweemaal zo hoog als de circa 300 broedparen op de ongeveer 181.700 ha landoppervlak van heel Zeeland. (Schattingen van Roofvogelwerkgroep Zeeland in: Anonymus 1999).

Hoewel misschien overbodig te memoreren: een lage bezettingsgraad hoeft geen gevolg te zijn van weinig broedparen, maar kan het gevolg zijn van een overschot van nestkasten. De hier verzamelde waarnemingen geven geen aanleiding tot zorgen omtrent de Torenvalk. De mogelijkheid bestaat dat de Torenvalkenstand is verbeterd na de alarmerende berichten, omdat deze geleid zouden kunnen hebben tot een afname van vervolging. Bij gebrek aan historische gegevens blijft dit echter een hypothetische kwestie. Een andere mogelijkheid voor wisselende aantallen Torenvalken kan ligt, zoals bekend, in de relatie met muizencycli.

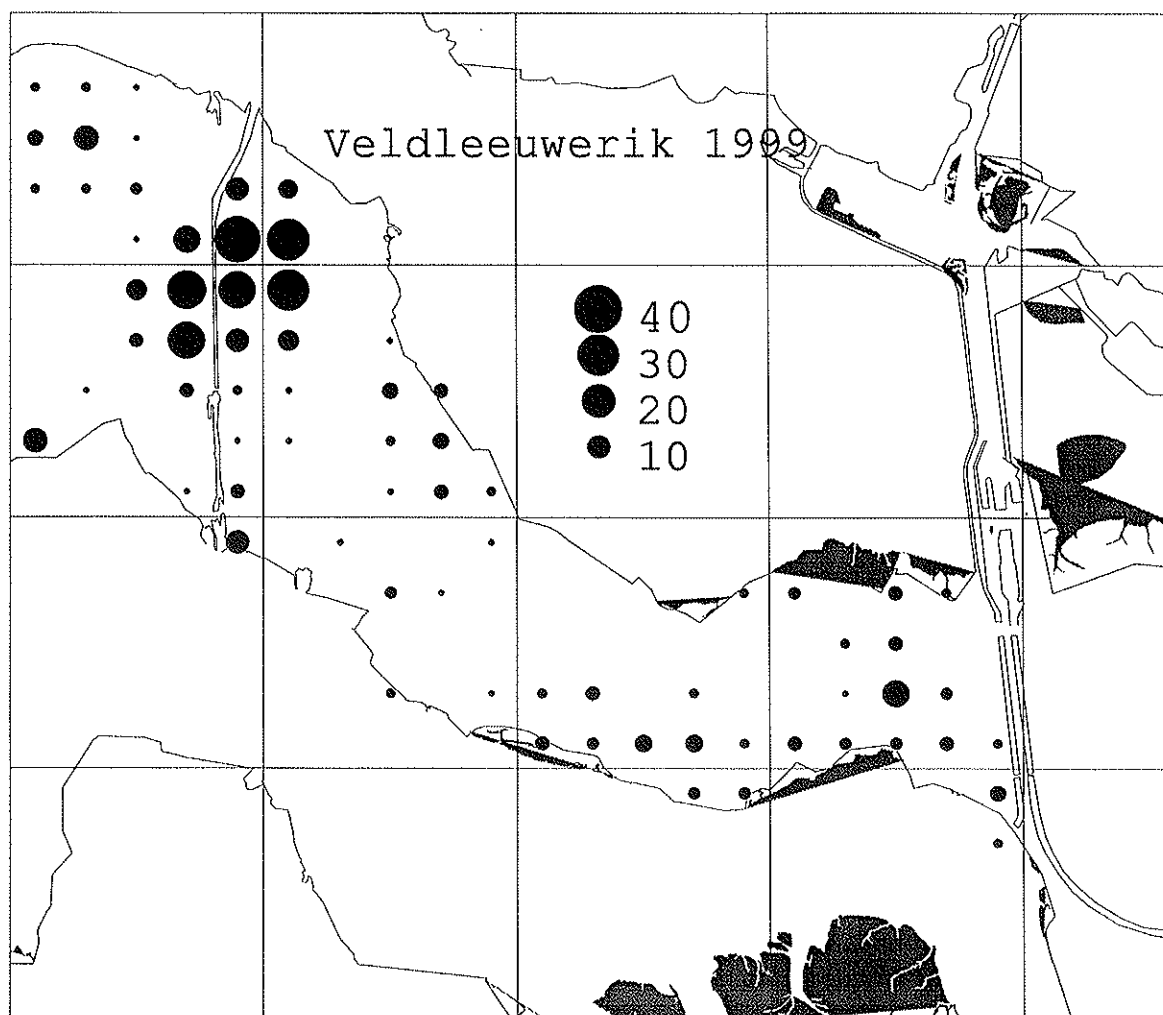
kwam. De dichtheid per atlasblok varieert nu van ca. 0,1 tot 1,0 paar / 100 ha en is gemiddeld ca. 0,75 paar / 100 ha.

VELDLEEUWERIK 416 territoria (440-500)

Ruim de helft van alle territoria bevond zich in de Yerseke en Kapelse Moer, een gebied van ca. 11 km², waarmee dit gebied met recht het leeuwerikenbolwerk van de Hals genoemd mag worden. In zes Kilometerhokken werden hier meer dan 20 territoria gevonden. Kilometer-hokken met vijf tot tien Veldleeuweriken werden buiten de Moeren gevonden in grootschalige akkergebieden zoals de Willem-Annapolder, de Olzendepolder, de Fredericapolder en de Reigersbergse Polder ten oosten van Rilland en op braakliggende terreinen bij de Spuikom van Bath en het sluizencomplex van Hansweert.

In de akkerbouwgebieden zijn Veldleeuweriken vooral te vinden op en langs graszaadpercelen, graan en luzerne. De dichtheden op bieten- en aardappelakkers zijn lager.

Opmerkelijk is het vrijwel ontbreken van Veldleeuweriken in het Kreekrakgebied, de reden hiervoor is onduidelijk.

Figuur 3. Verspreiding van de Veldleeuwerik per km² in de Hals van Zuid-Beveland in 1999.

In het nabijgelegen Verdrongen land van Saeftinghe werd in 1991 al gebroed. Het is onduidelijk of de schorren van Zuid-Beveland toen ook al gekoloniseerd waren. De gevonden dichtheid op het Bevelandse Westerscheldeschor (8 paar / 100 ha) is nu vergelijkbaar met die in Saeftinghe. Het verschil met de Oosterscheldeschorren is opmerkelijk, de dichtheid is daar slechts 2 paar / 100 ha. Op deze schorren is, mogelijk als gevolg van de sterkere zoutinvloed de begroeiing, echter veel lager dan op de Westerscheldeschorren.

Verder vinden we Blauwborsten vooral in de rietvelden en ruigtes van de Vinkenissekreek, het Kreekrakgebied en het crossterrein van Bath.

In het westelijk deel van het onderzoeksgebied lijkt een sterke binding te bestaan met de spoorlijn. Van de acht territoria lagen er zes direct langs het spoor. Deze en vijf andere territoria omvatten slechts smalle rietkragen als 'typisch broedbiotoop'. De meer en meer op verrassende plaatsen opduikende Blauwborst blijkt behoorlijk flexibel in de keuze van broedbiotopen. Het zou interessant zijn te weten wat de precieze biotoopeisen zijn, aangezien de soort ook zeker weer niet 'overal' voorkomt.

SPRINKHAANZANGER 29 territoria (30-35)

In 1984-85 werd de Sprinkhaanzanger nog niet aangetroffen in de Hals. De gevonden territoria bevinden zich bijna allen in ruigtevegetaties in het Kreekrakgebied. De dichtheid is er plaatselijk zeer hoog, meer dan 10 paar / 100 ha!

Eén territorium werd in een voor de soort ongebruikelijk biotoop aangetroffen: midden op het schor Rattekaai. Ook het territorium langs een dijkje nabij Eversdijk betrof een onverwachte locatie.

Van vrijwel alle territoria kon middels een tweede waarneming de mogelijkheid van doortrekkers worden uitgesloten.

4.4 Bijzonderheden

Nabij het Bathse Spuikanaal werd tijdens de onderzoeksperiode een kraaienvangkooi gevonden waarin behalve enkele Zwarte Kraaien ook veren van een Buizerd werden aangetroffen. In het jaar voorafgaand aan het onderzoeksjaar werd een vergiftigde Bruine Kiekendief gevonden in de omgeving van Rattekaai (Anonymus 1999). Gezien de geringe vindkans van gedode vogels is het zeer wel mogelijk dat er meer gevallen van (roof-)vogelvervolging in het gebied plaatsvinden. Ook de verhalen omtrent verdachte leegstand van torenvalkenkasten moeten, hoewel er nu 'toch wel Torenvalken zitten', niet zonder meer terzijde worden geschoven.

Tijdens het eerste veldbezoek eind maart in het Kreekrakgebied werd de waarnemer door een jachtopziener uit de braakliggende terreinen gestuurd, het zou verboden toegang zijn; bij wie eventueel een vergunning aangevraagd zou kunnen worden wist de man niet. Bij Rijkswaterstaat, die het beheer over betreffende terreinen voert, was men zich niet van enige verbodsbepaling bewust. Toen later, met vergunning, het terrein weer werd bezocht werden diverse dode ganzen op merkwaardige plaatsen gevonden. Aangezien die in verregaande staat van ontbinding verkeerden kon geen doodsoorzaak vastgesteld worden.

5. Evaluatie

5.1 Evaluatie werkwijze

In alle atlasblokken werd tenminste 80% van het verwachte aantal soorten aangetroffen.

De standaard kilometerhok-tellingen zijn volgens voorschrift uitgevoerd; de betreffende methode is uitgewerkt ten behoeve van een nationaal project voor alle mogelijke soorten biotopen. Er valt hier verder weinig aan toe te voegen of af te dingen, bespreking van de methode valt buiten het bestek van dit rapport.

Het zogenaamde Atlasblok-onderzoek is minder duidelijk omschreven, men dient binnen een atlasblok 'alle biotopen' te bezoeken om een zo volledig mogelijke soortenlijst te verkrijgen en een schatting van het aantal broedparen te kunnen maken en de broedzekerheid te bepalen.

De nauwkeurigheid waarmee dit tot stand komt is onder meer afhankelijk van de tijdsbesteding op elke locatie. De keus om vooral aandacht te besteden aan de meer bijzondere (natuur-) gebieden en aan bepaalde soorten, binnen de beschikbare tijd, heeft ongetwijfeld zijn weerslag gehad op de volledigheid van andere soorten.

Hoewel onderhavig rapport het meest volledige beeld van de avifauna van de Hals van Zuid-Beveland ooit betreft kan het niet doorgaan voor een gebiedsdekkende inventarisatie zoals we die kennen van het BMP (Broedvogelmonitoringproject) van SOVON.

Ten eerste is de methode voor het veldwerk buiten het Km-hokonderzoek niet gestandaardiseerd. Ten tweede is het onderzochte gebied dermate groot dat de tijd ontbrak om 'alle' territoria van de aandachtsoorten en te schatten soorten op te sporen. Bij de interpretatie van de in de soortbesprekingen en bijlage II gepresenteerde stippenkaarten dient hiermee rekening te worden gehouden.

Van sommige soorten, die vrijwel alleen voorkomen in 'natuurgebieden' en door hun gedrag snel opvallen, zoals Bruine Kiekendief, Grutto en Rietzanger, zijn de verspreidingskaarten zeer volledig (>90%); voor andere, meer diffuus voorkomende en minder opvallende, soorten als Patrijs, Zomertortel en Putter zal een veel kleiner deel van de aanwezige territoria zijn gevonden.

Bij de verwerking van de gegevens is gekozen om in grote lijnen uit te gaan van datumgrenzen zoals die gelden voor BMP-inventarisaties. Het is bijvoorbeeld weinig zinvol alle waarnemingen van nog laat doortrekkende vogels als Tapuiten en Wintertalingen in het broedseizoen, gedefinieerd als 'maart t/m juni' (van der Weide & van Turnhout 1998), te noteren. Dit zou leiden tot onwerkelijk veel atlasblokken met 'waarschijnlijke' territoria voor die soorten.

5.2 Ontwikkelingen in de broedvogelbevolking

Het aantal soorten broedvogels is in de meeste atlasblokken iets toegenomen ten opzichte van het eerste atlasproject (Zie tabel 1).

Een aantal broedvogelsoorten zijn de afgelopen decennia verdwenen uit de Hals, daarvan waren Kemphaan, Watersnip, Velduil, Boompieper, Snor, Geelgors en mogelijk ook Roerdomp vroeger regelmatige broedvogels. Enkele soorten van natte moerassen (Roerdomp en Snor) zijn verdwenen terwijl soorten van ruigten (Sprinkhaanzanger en Roodborsttapuit) zijn verschenen of toegenomen.

Nieuw verschenen broedvogels die nu regelmatig voorkomen zijn Groene Specht, Roodborsttapuit (vrijwel nieuw), Sprinkhaanzanger en Blauwborst, waarschijnlijk kunnen we in de toekomst de Nijlgans en Canadese Gans ook tot de nieuwkomers rekenen.

Literatuur

- ANONYMUS 1999. Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998. Roofvogelwerkgroep Zeeland.
- VAN DIJK A.J. 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken. SOVON, Beek-Ubbergen.
- VAN DIJK A.J. & HUSTINGS F. 1996. Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten. SOVON, Beek-Ubbergen.
- HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & REIJNEN M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie. PUDOC, Wageningen en Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- MEININGER P.L., BERREVOETS C.M. & STRUCKER R.C.W. 1993. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1992 met een samenvatting van veertien jaar monitoring 1979-1992. Werkdocument GWAO-93.829X. Middelburg.
- MEININGER P.L., BERREVOETS C.M. & STRUCKER R.C.W. 1996. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1995. Werkdocument RIKZ/OS-96.807X. Middelburg.
- MEININGER P.L., BERREVOETS C.M. & STRUCKER R.C.W. 1998. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1997. Werkdocument RIKZ/OS-98.808X. Middelburg.
- SIERDSEMA H. 1995. Broedvogels en beheer. SOVON-onderzoeksrapport 1995/04, Staatsbosbeheerrapport 1995-1. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.
- TEIXEIRA R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels.
- VERGEER J.W. 1995. Vogels van de Rode Lijst. KNNV Uitgeverij/ Vogelbescherming Nederland. Utrecht/ Zeist.
- VERGEER, J-W. & VAN ZUYLEN G. 1994. Broedvogels van Zeeland. Uitgeverij KNNV / Stichting Uitgeverij SOVON.
- VAN DER WEIDE M. & VAN TURNHOUT C. 1998. Handleiding Atlasproject Broedvogels 1998-2000. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN ZUIJLEN G. 1996. Broedvogels in de zeeegroente-snijgebieden van de Oosterschelde in 1995. Rapport Provincie Zeeland, Middelburg.

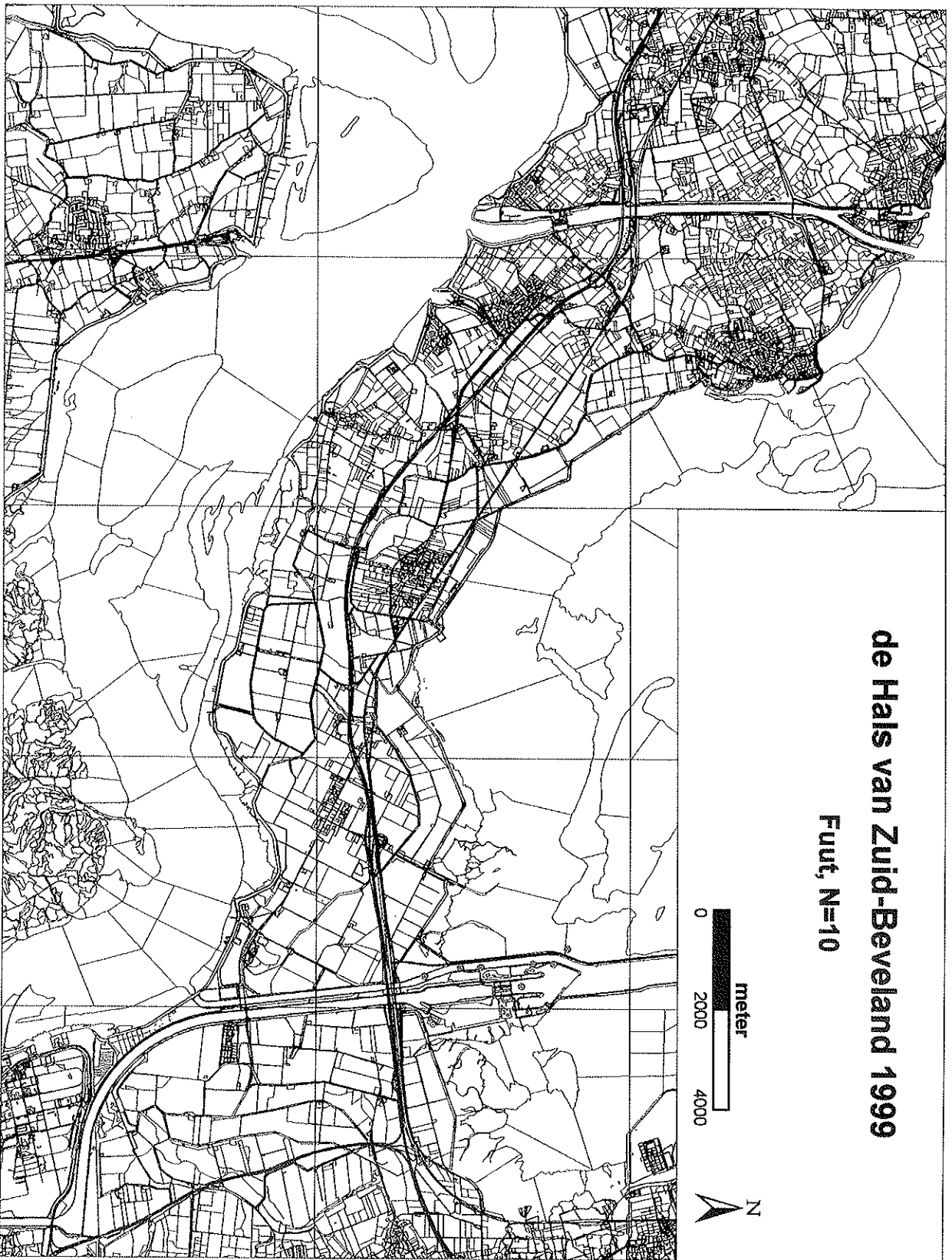
Bijlage I. Data en tijdstippen kilometerhok-rondes, Atlasproject Hals 1999.

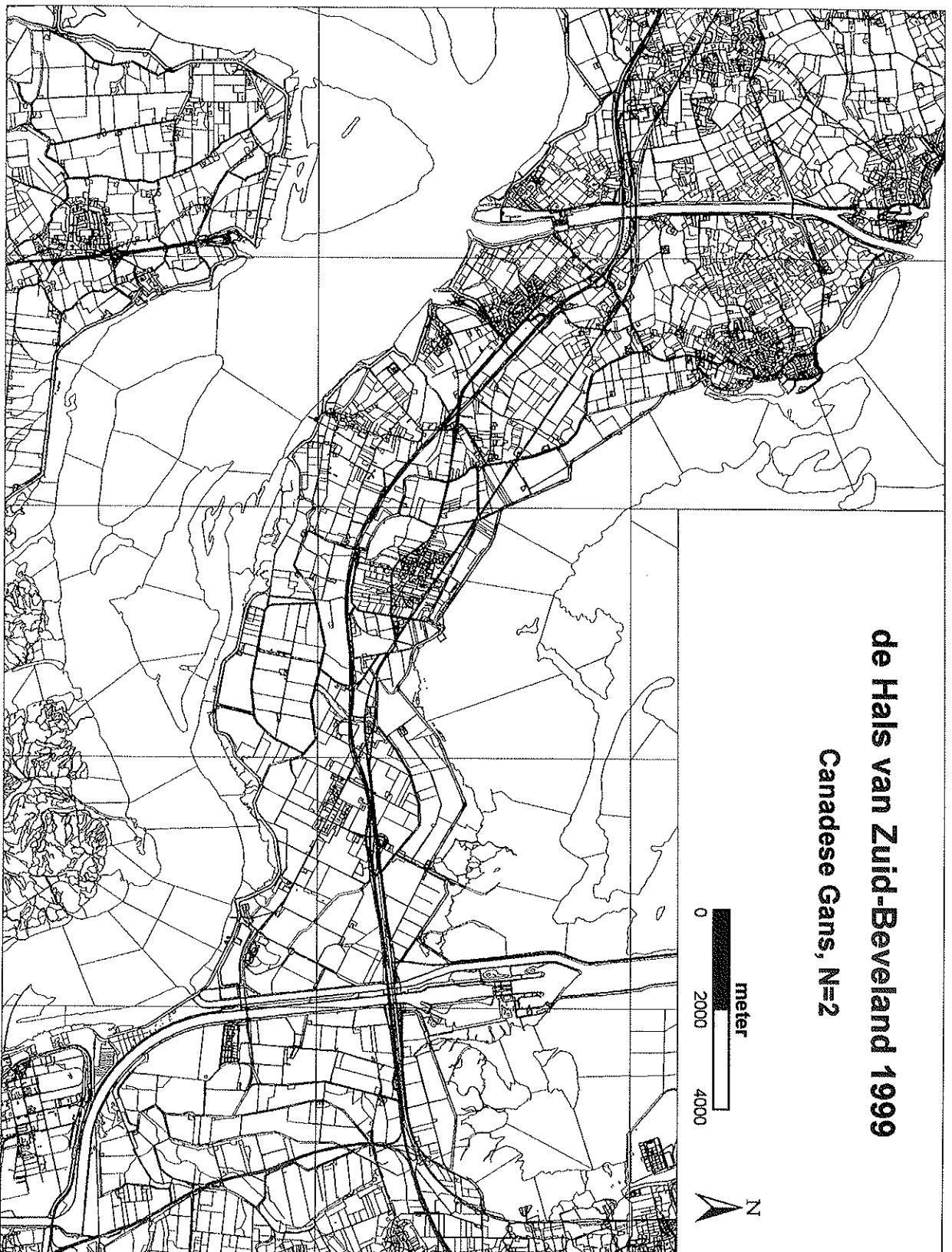
KM-hok	ronde 1	ronde 2
48-28-12	1-apr	8-jun
48-28-23	2-apr	25-mei
48-28-32	1-apr	25-mei
48-28-34	6-apr	25-mei
48-28-41	1-apr	25-mei
48-28-43	1-apr	31-mei
48-28-54	2-apr	31-mei
48-38-12	3-apr	31-mei
48-38-23	3-apr	31-mei
48-38-25	6-apr	27-mei
48-38-32	3-apr	13-jun
48-38-34	14-apr	31-mei
48-38-41	14-apr	13-jun
48-38-43	6-apr	13-jun
48-38-54	14-apr	13-jun
49-21-41	6-apr	8-jun
49-31-12	6-apr	27-mei
49-31-23	4-apr	27-mei
49-31-32	6-apr	27-mei
49-31-34	4-apr	8-jun
49-31-41	22-apr	27-mei
48-31-43	4-apr	8-jun
49-31-54	4-apr	25-mei
49-41-12	22-apr	29-mei
49-41-23	2-apr	29-mei
49-41-25	2-apr	29-mei
49-41-34	22-apr	29-mei
49-41-43	22-apr	29-mei
49-42-12	9-apr	1-jun
49-42-23	9-apr	1-jun
49-42-25	11-apr	1-jun
49-42-32	9-apr	10-jun
49-42-34	5-apr	1-jun
49-42-41	9-apr	15-jun
49-42-43	5-apr	10-jun
49-42-54	22-apr	26-mei
49-52-14	22-apr	26-mei
49-43-12	30-apr	1-jun
49-43-23	11-apr	26-mei
49-43-25	11-apr	14-jun
49-43-32	23-apr	1-jun
49-43-34	11-apr	26-mei
49-43-41	5-apr	26-mei
49-43-43	5-apr	10-jun
49-43-54	5-apr	36686

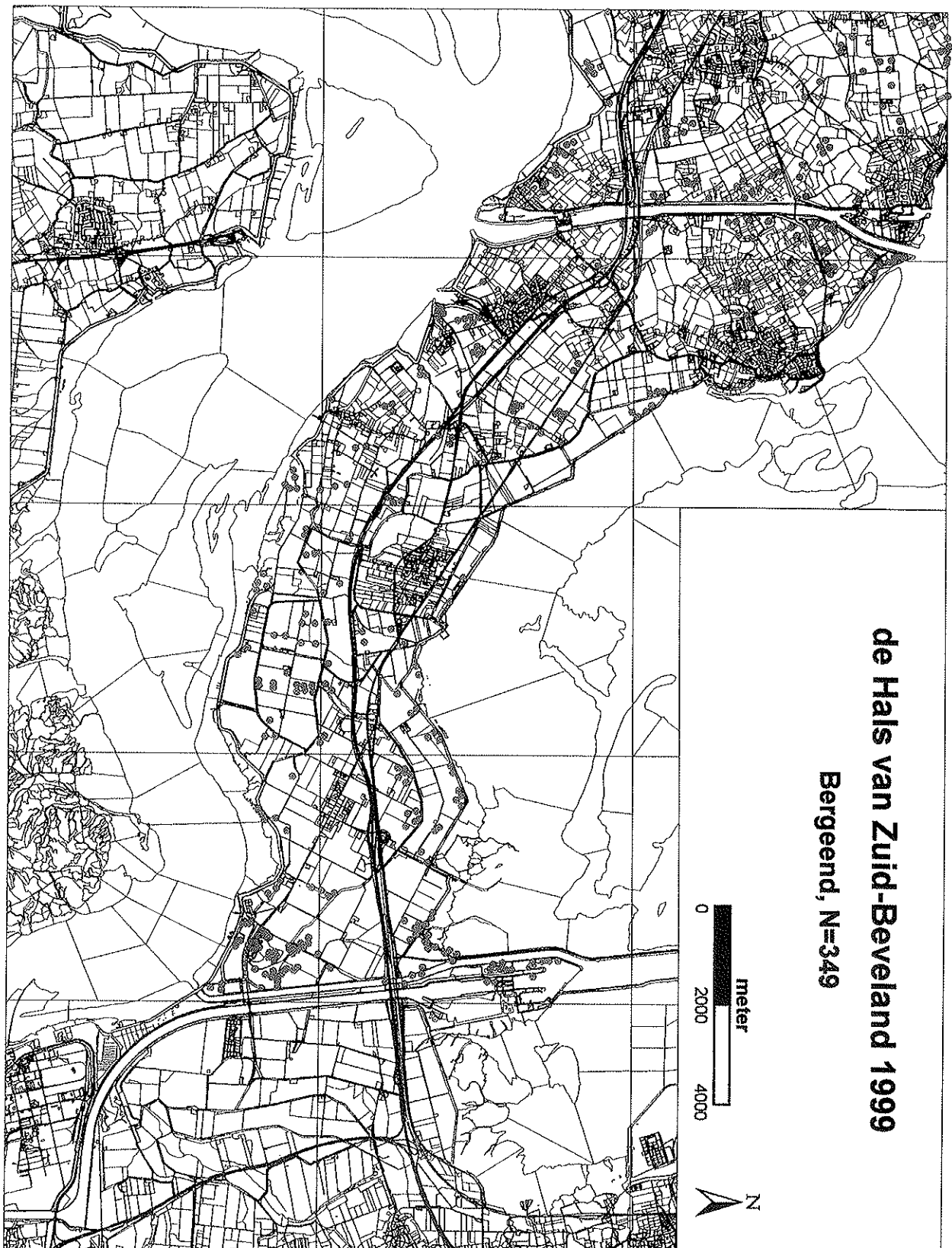

Bijlage II. Soortkaarten.

De soortkaarten van aandachtsoorten van provincie Zeeland en van schaarse en zeldzame broedvogelsoorten in 1999. Elke zwarte stip stelt één territorium voor, de stippen zijn geplaatst in het denkbeeldige centrum van de territoria.

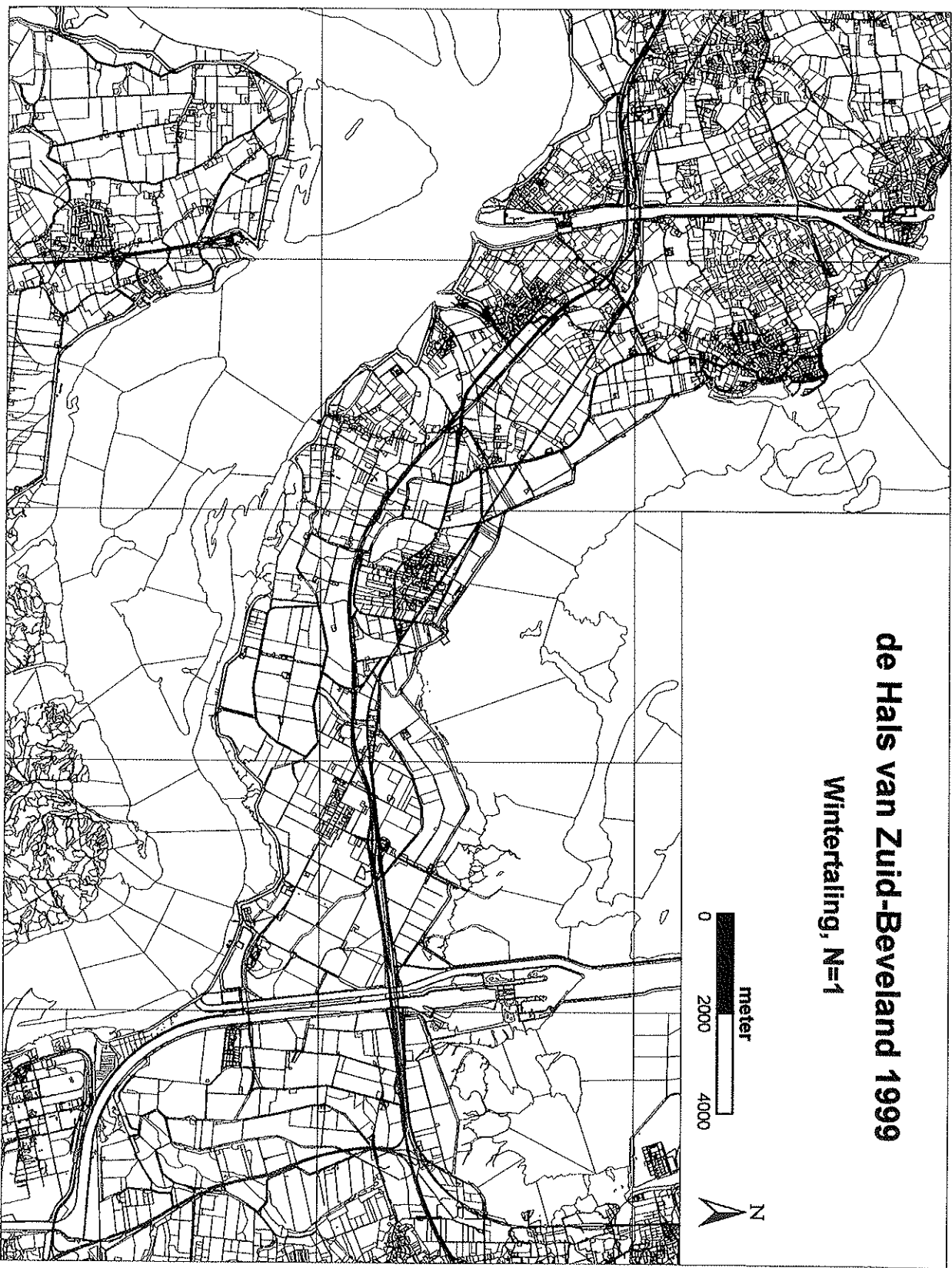

de Hals van Zuid-Beveland 1999

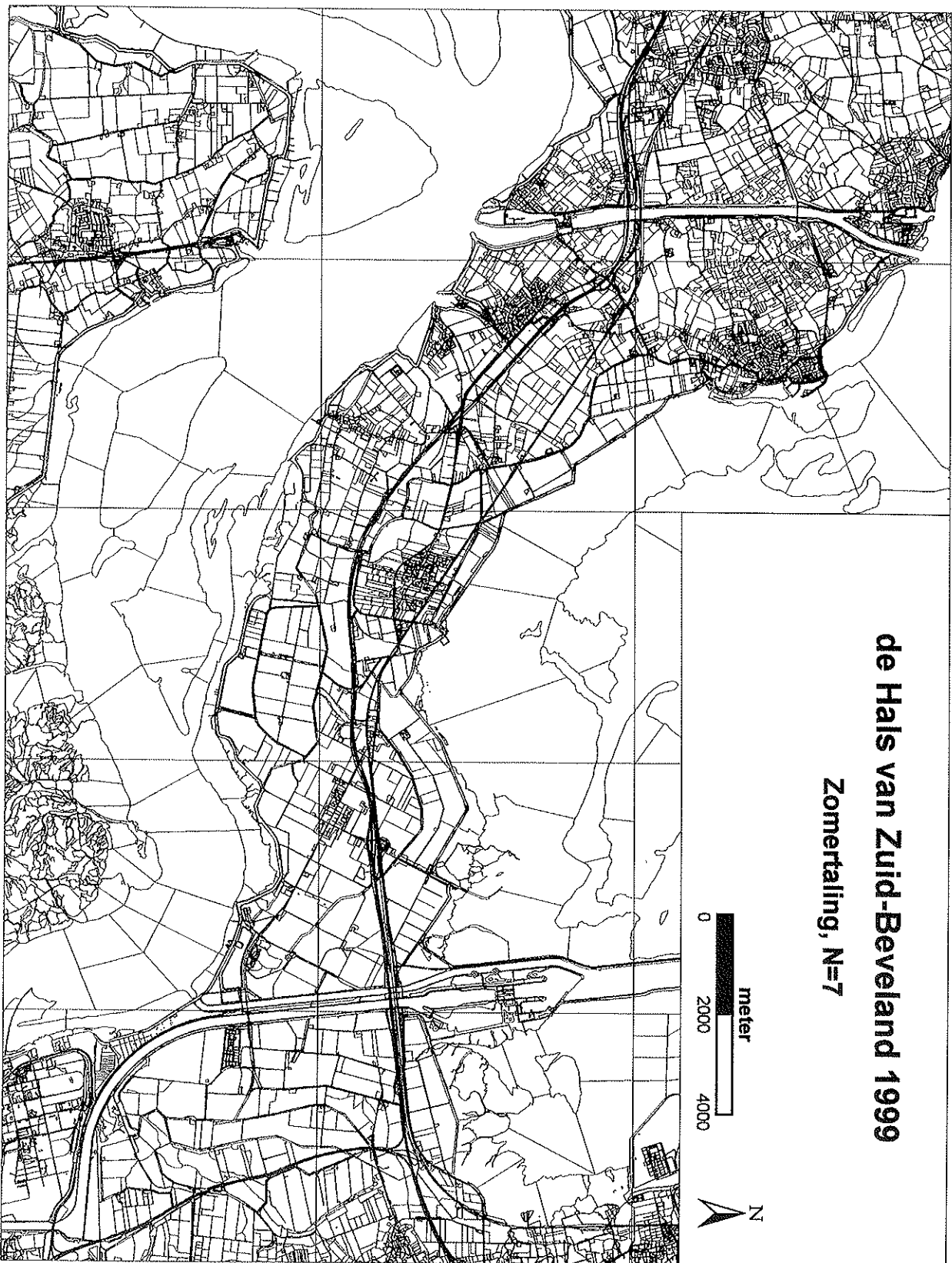
Bergeend, N=349

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Wintertaling, N=1

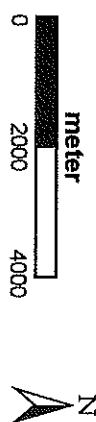
meter
0 2000 4000

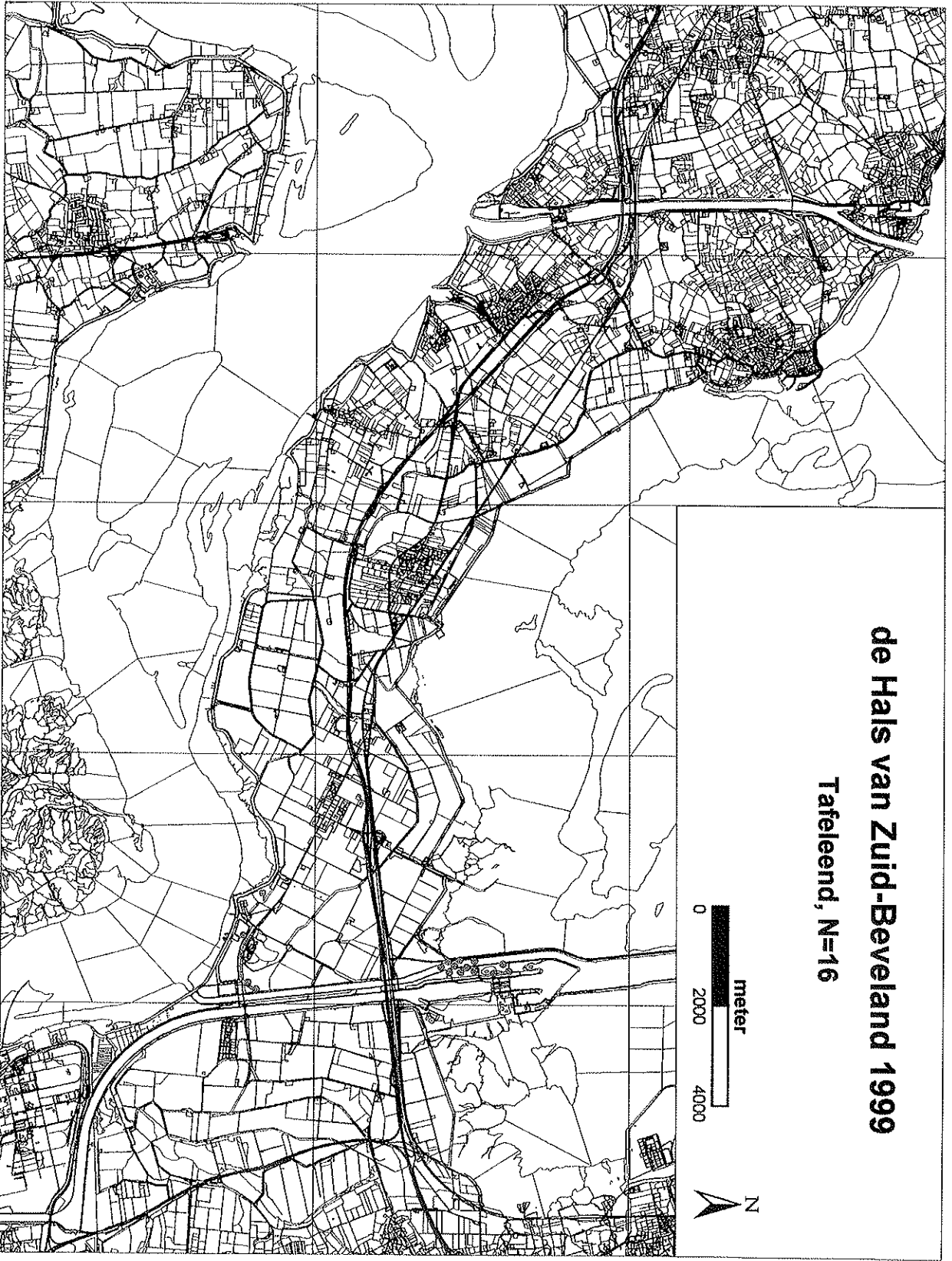

de Hals van Zuid-Beveland 1999

Zomertaling, N=7

de Hals van Zuid-Beveland 1999

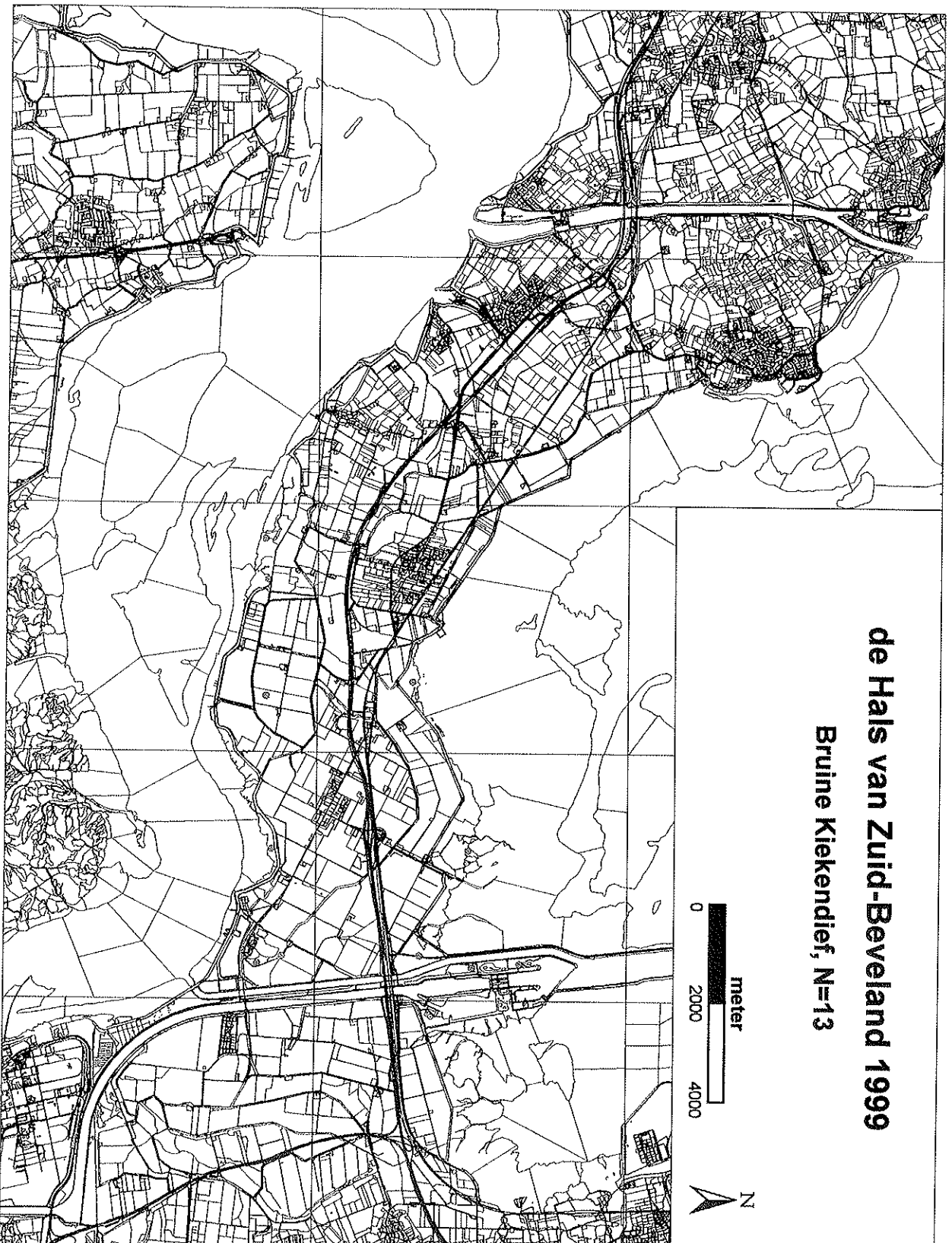
Tafeleend, N=16

0 2000 4000
meter

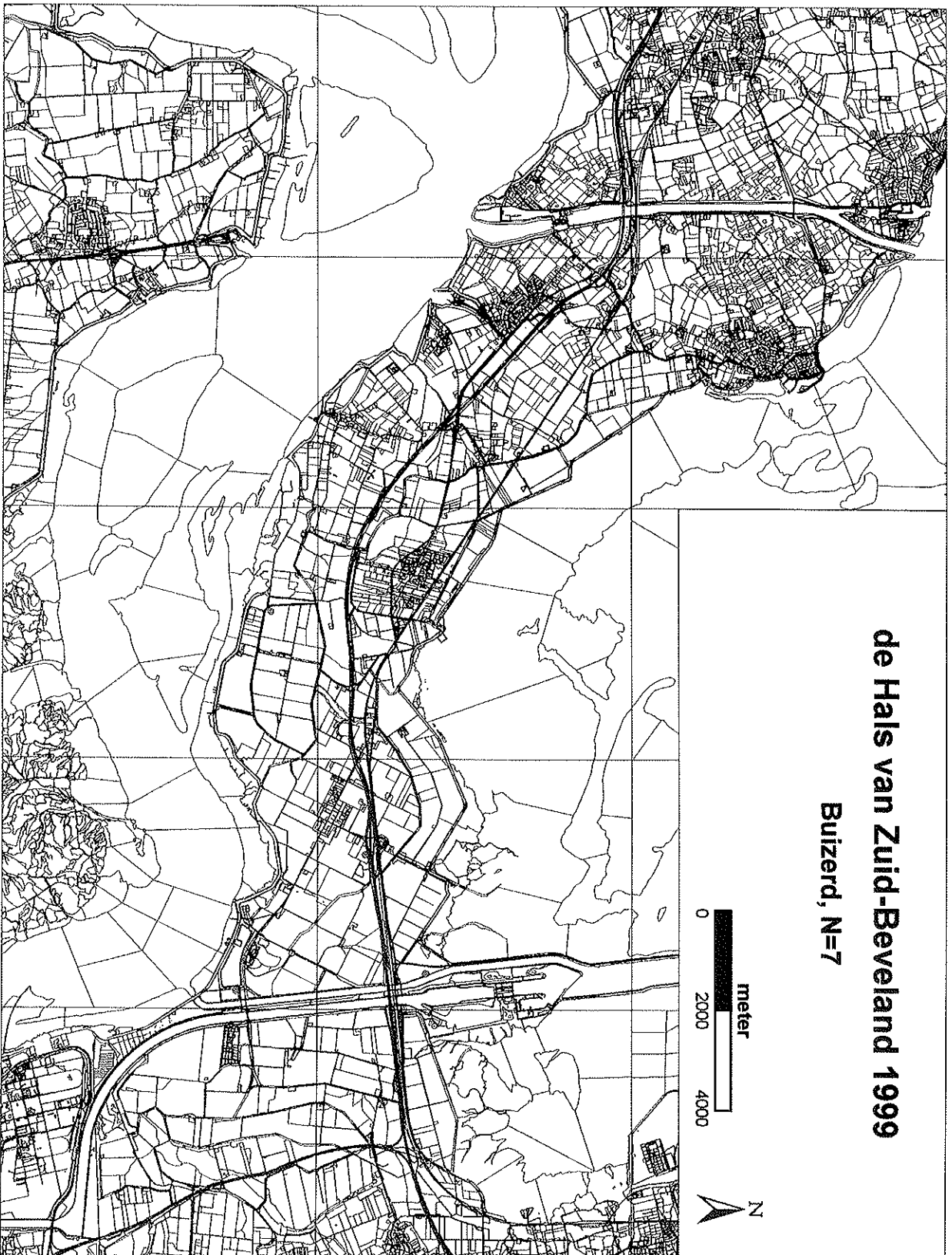
de Hals van Zuid-Beveland 1999
Bruine Kiekindief, N=13

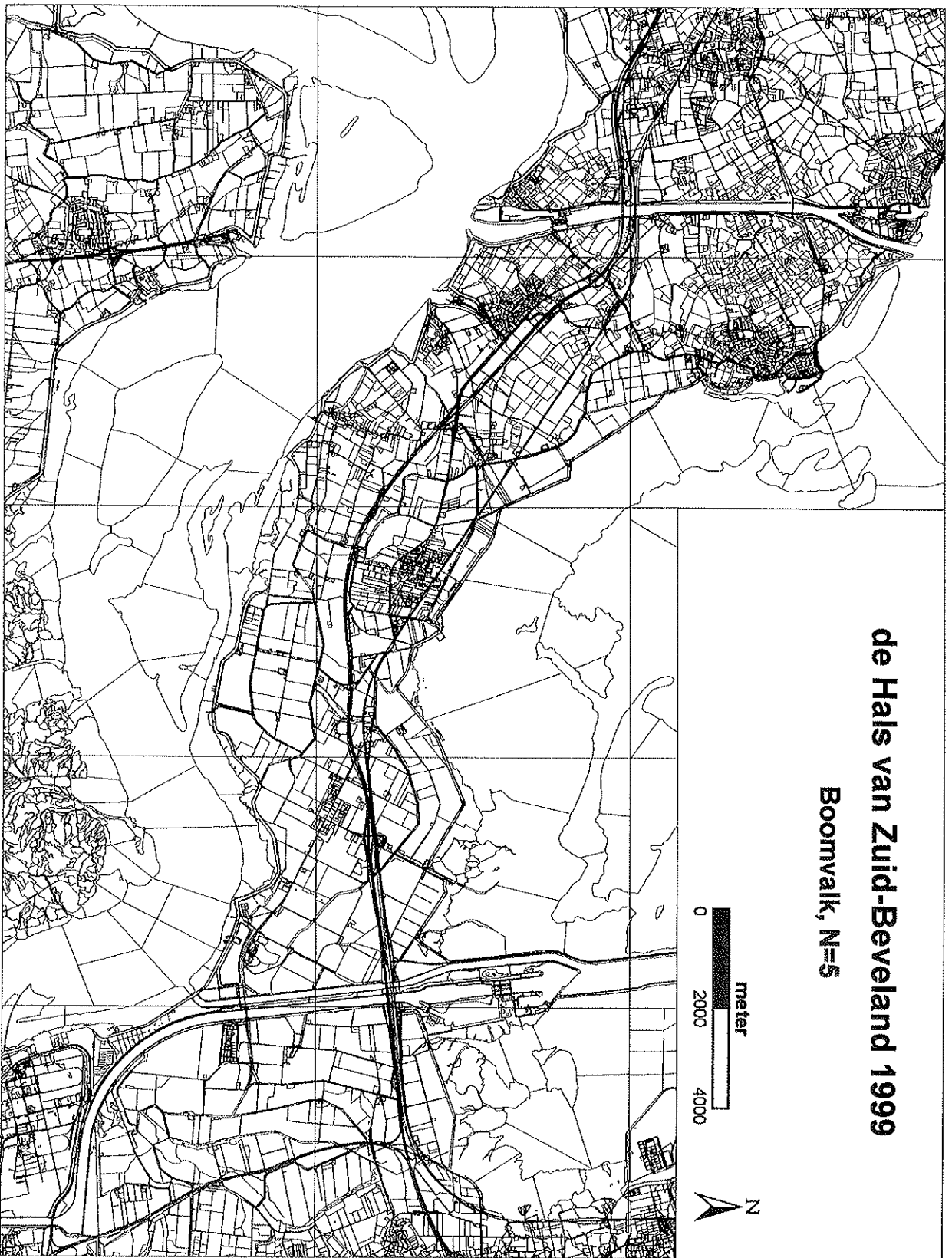
meter
0 2000 4000

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Buizerd, N=7

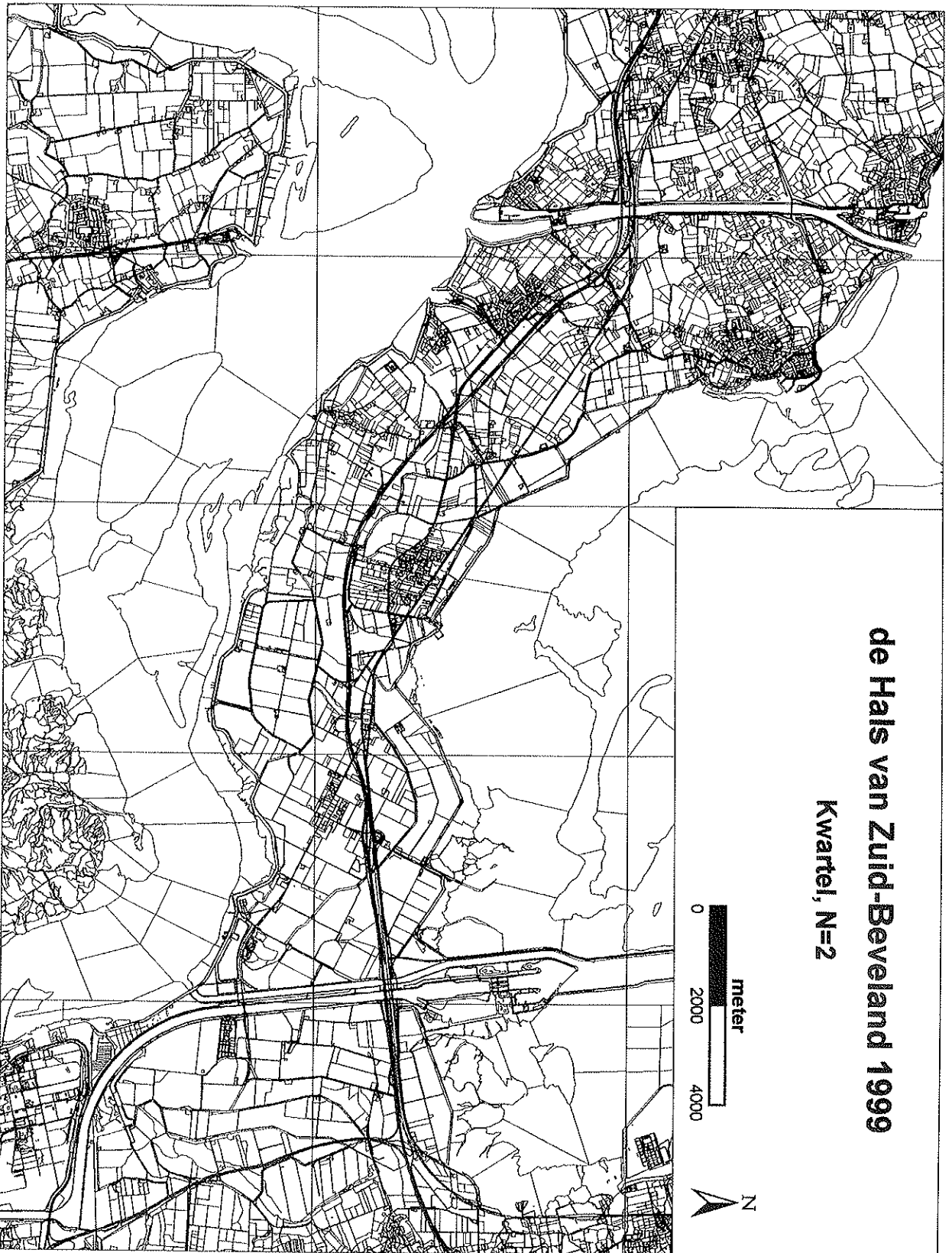
meter
0 2000 4000

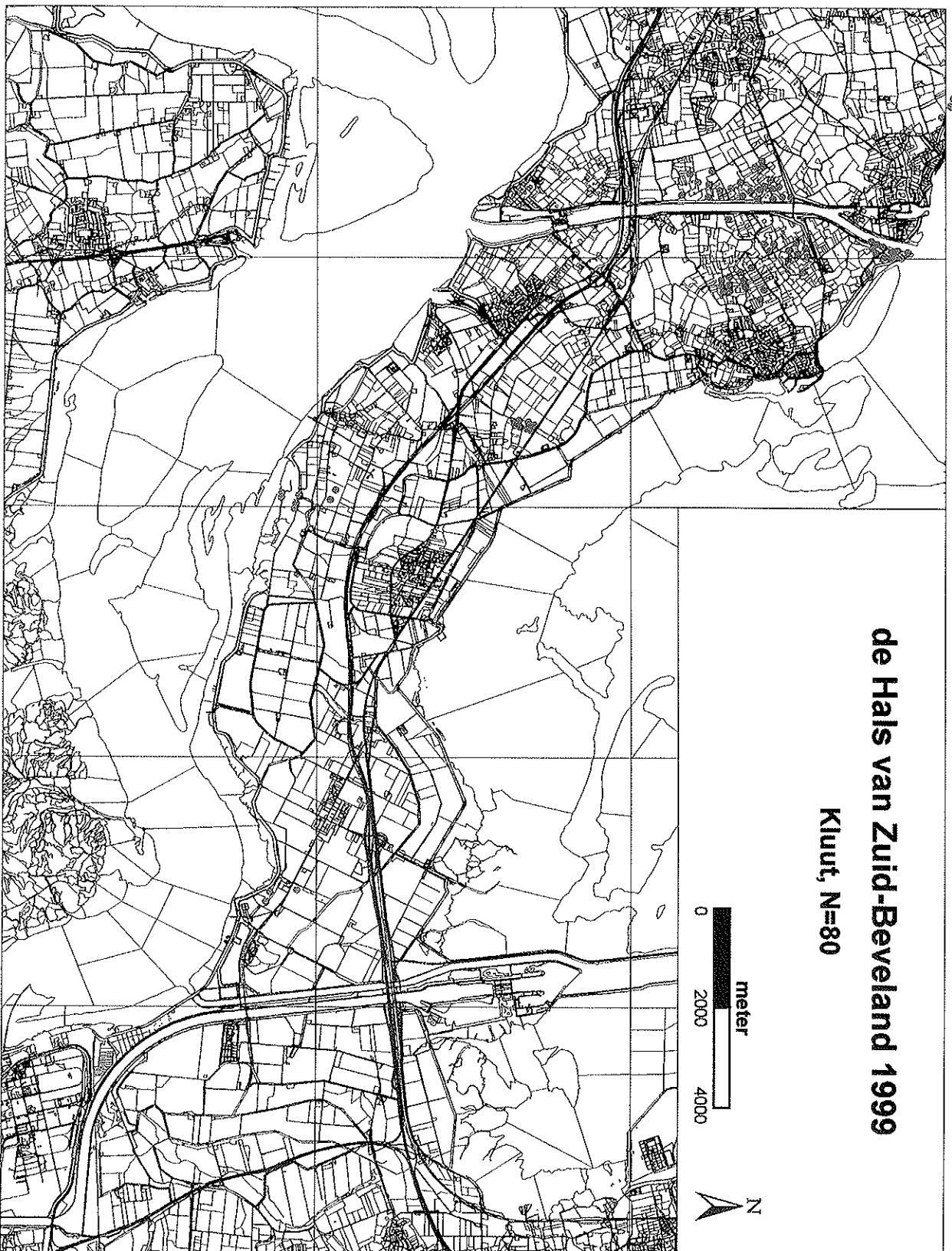

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Kwartel, N=2

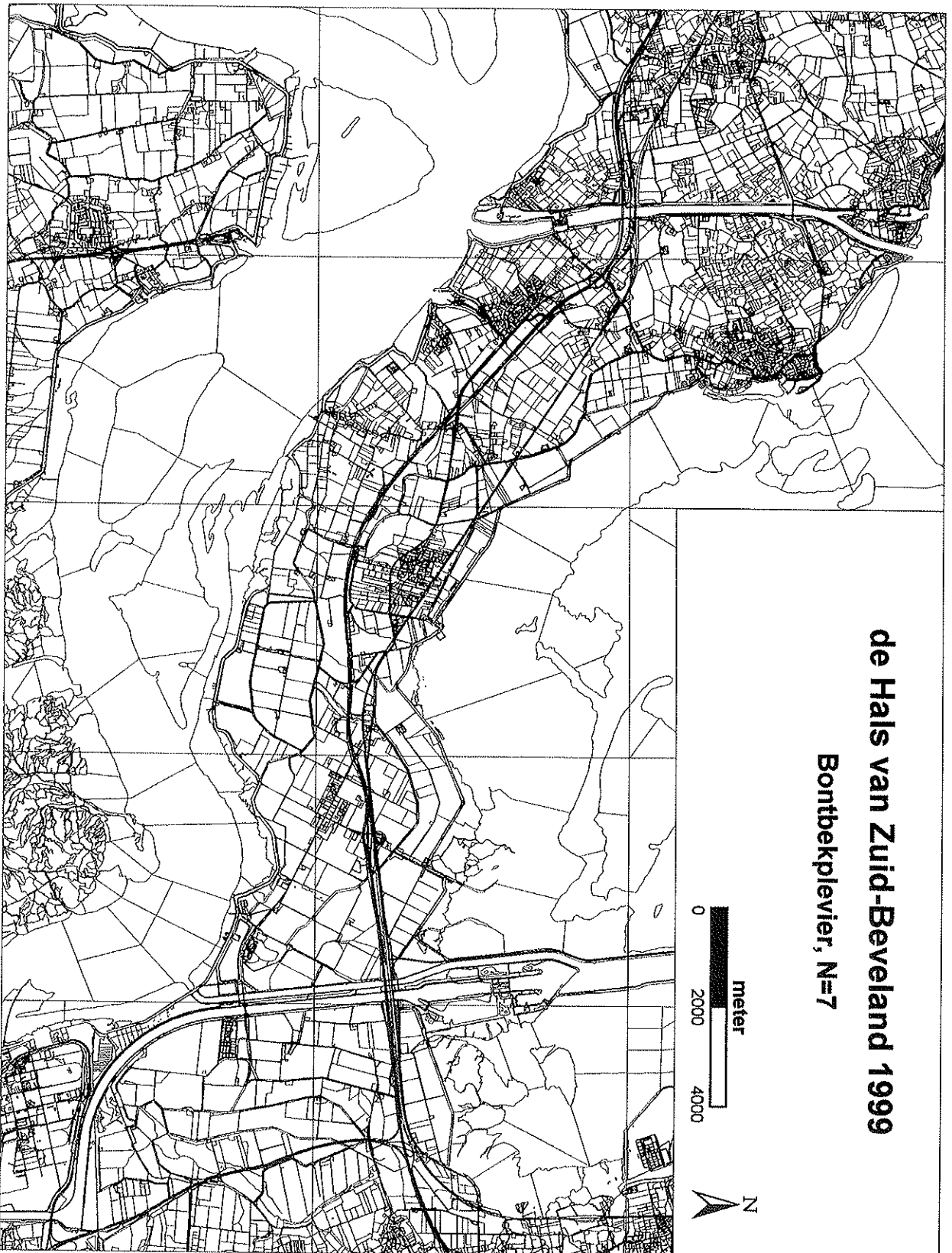
meter
0 2000 4000

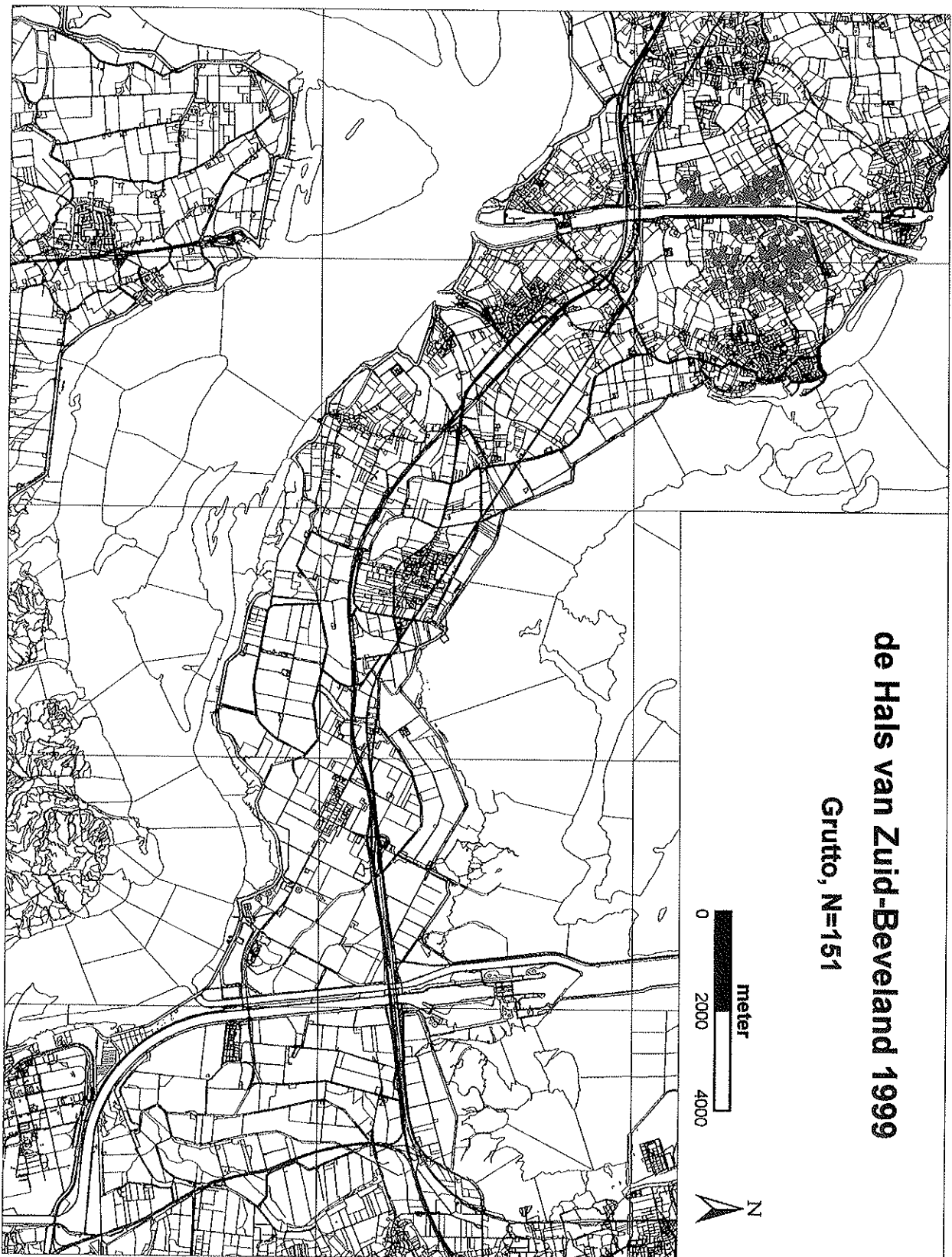

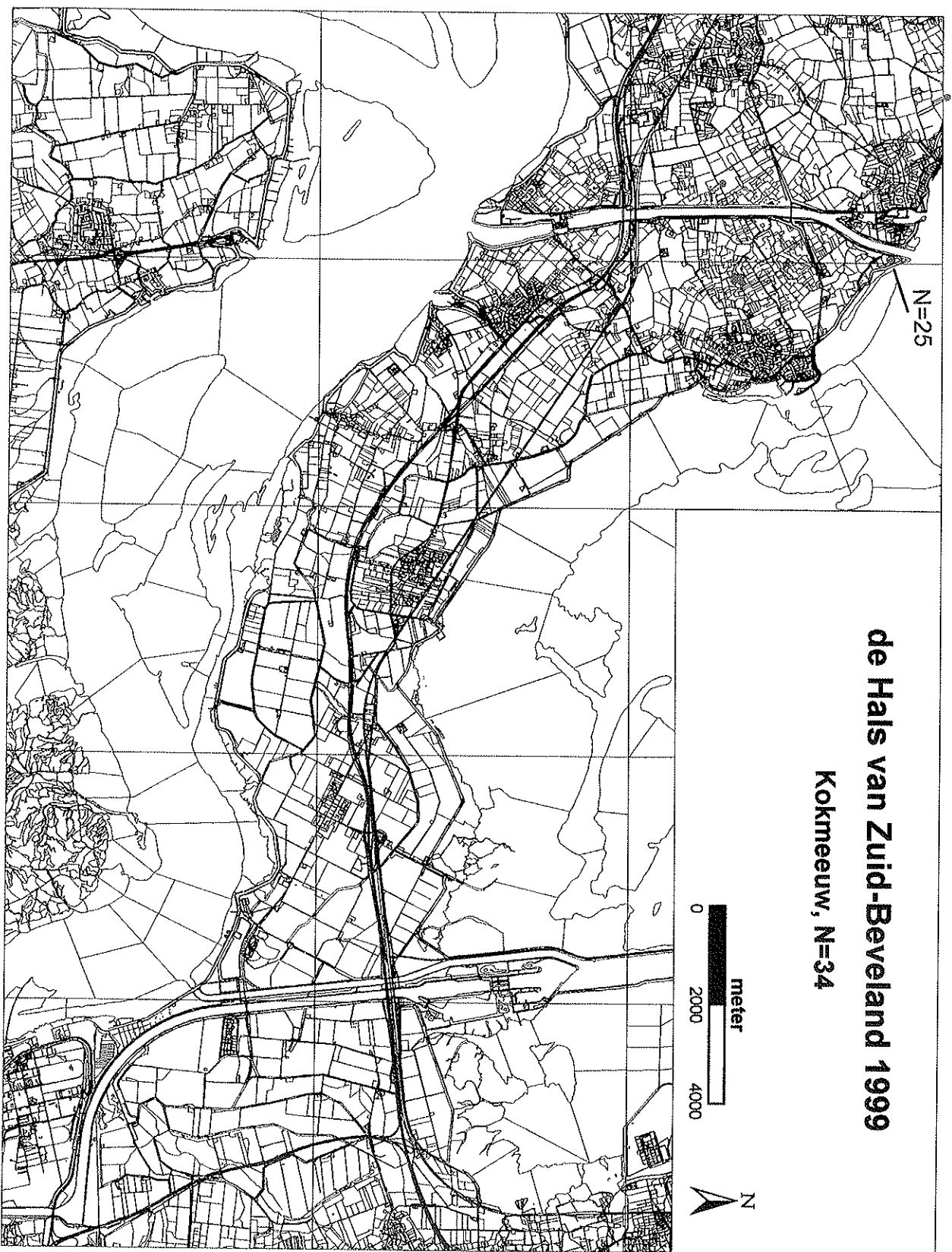

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Bontbekplevier, N=7

meter
0 2000 4000

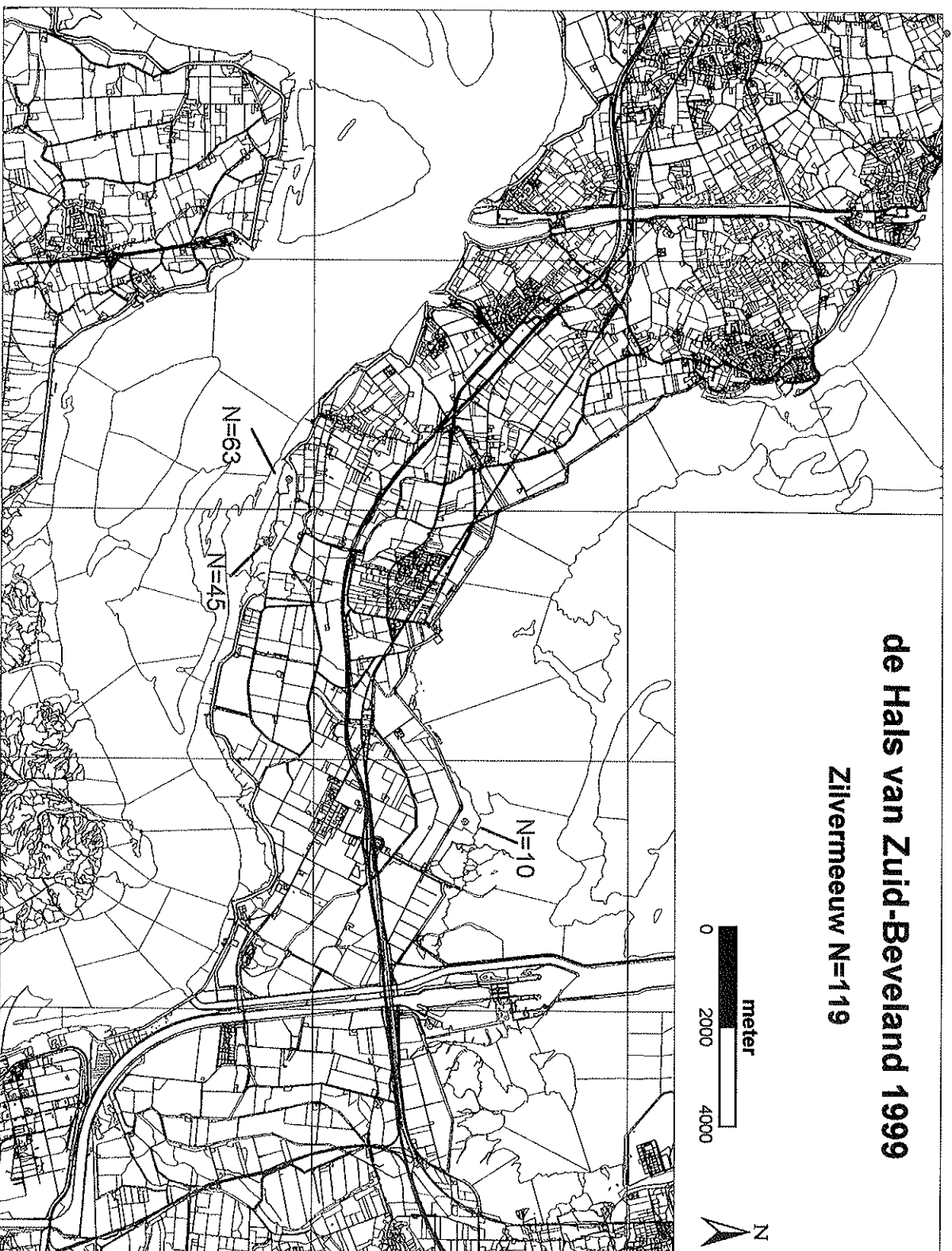

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Kokmeeuw, N=34

de Hals van Zuid-Beveland 1999

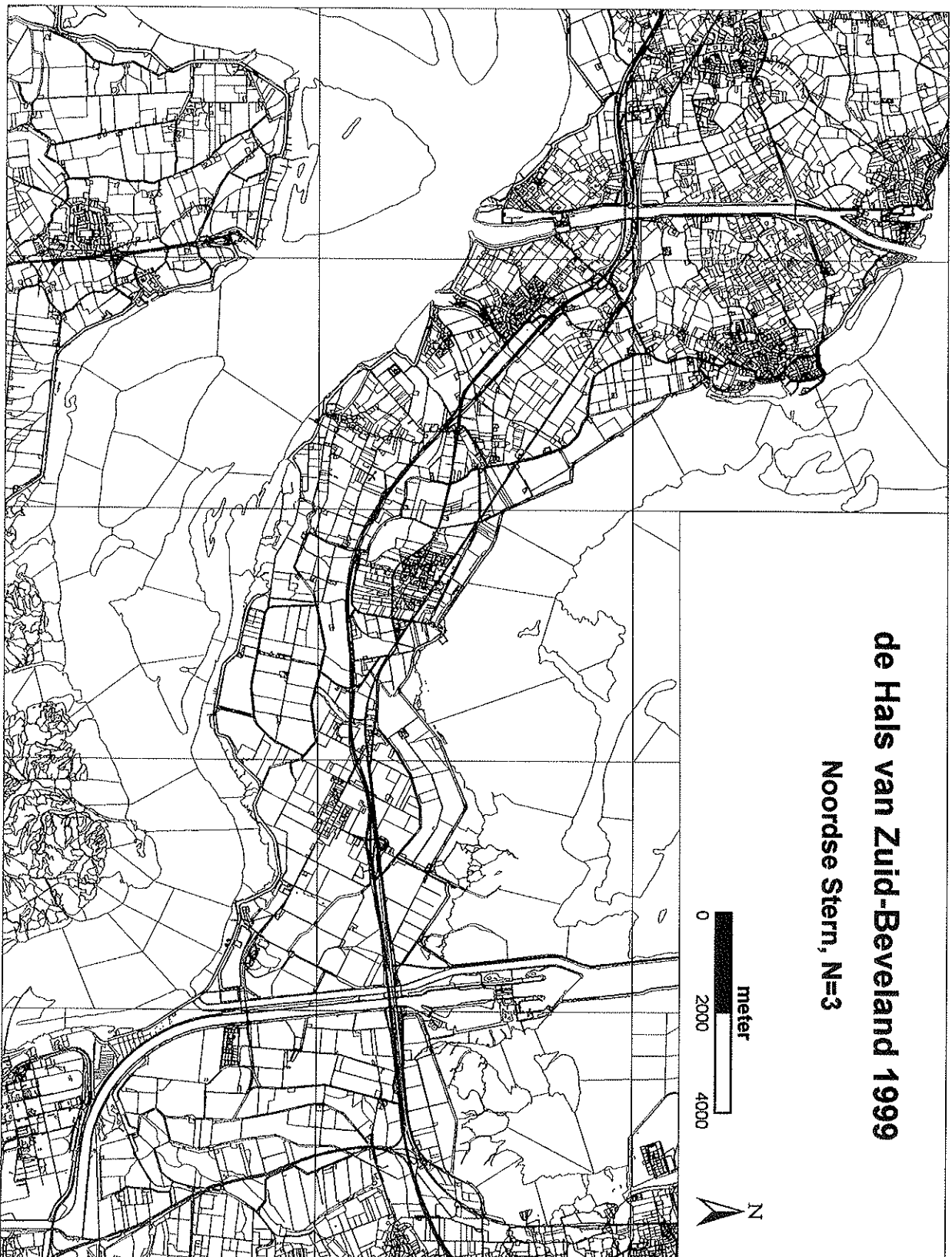
Zilvermeeuw N=119

meter
0 2000 4000

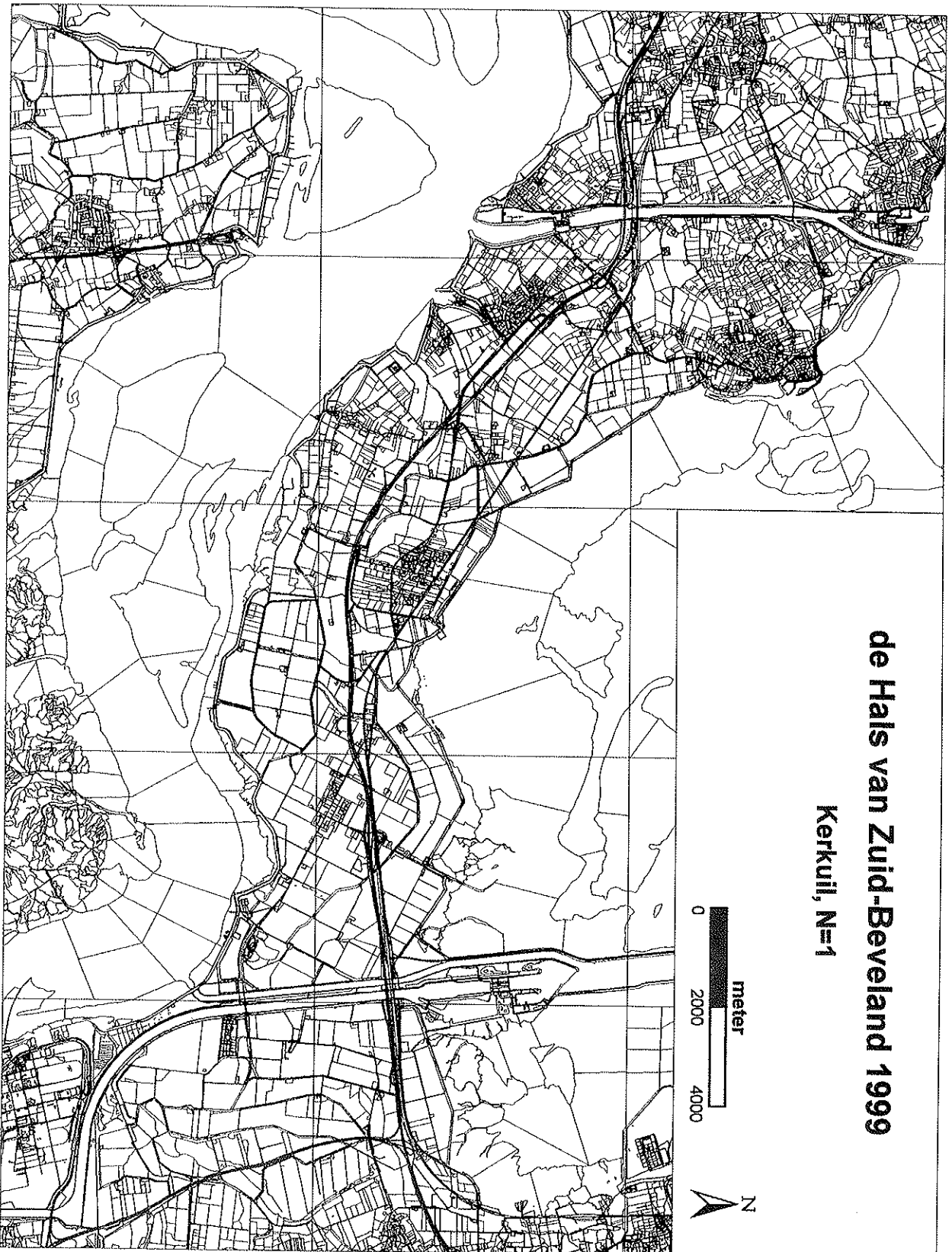
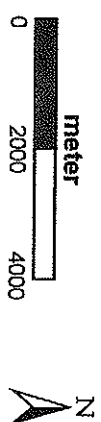
de Hals van Zuid-Beveland 1999
Noordse Stern, N=3

meter
0 2000 4000

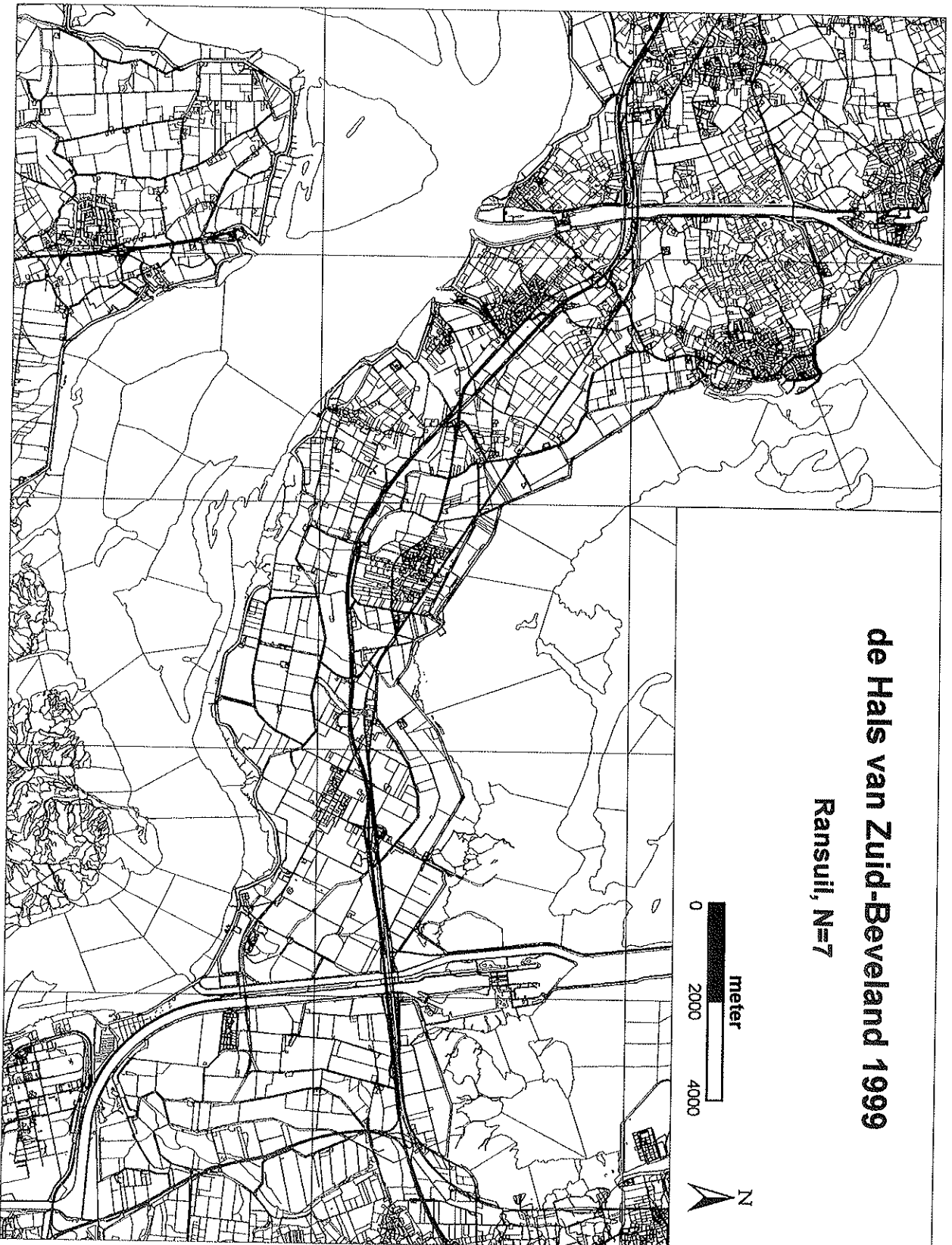
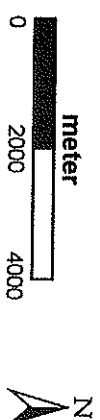

de Hals van Zuid-Beveland 1999

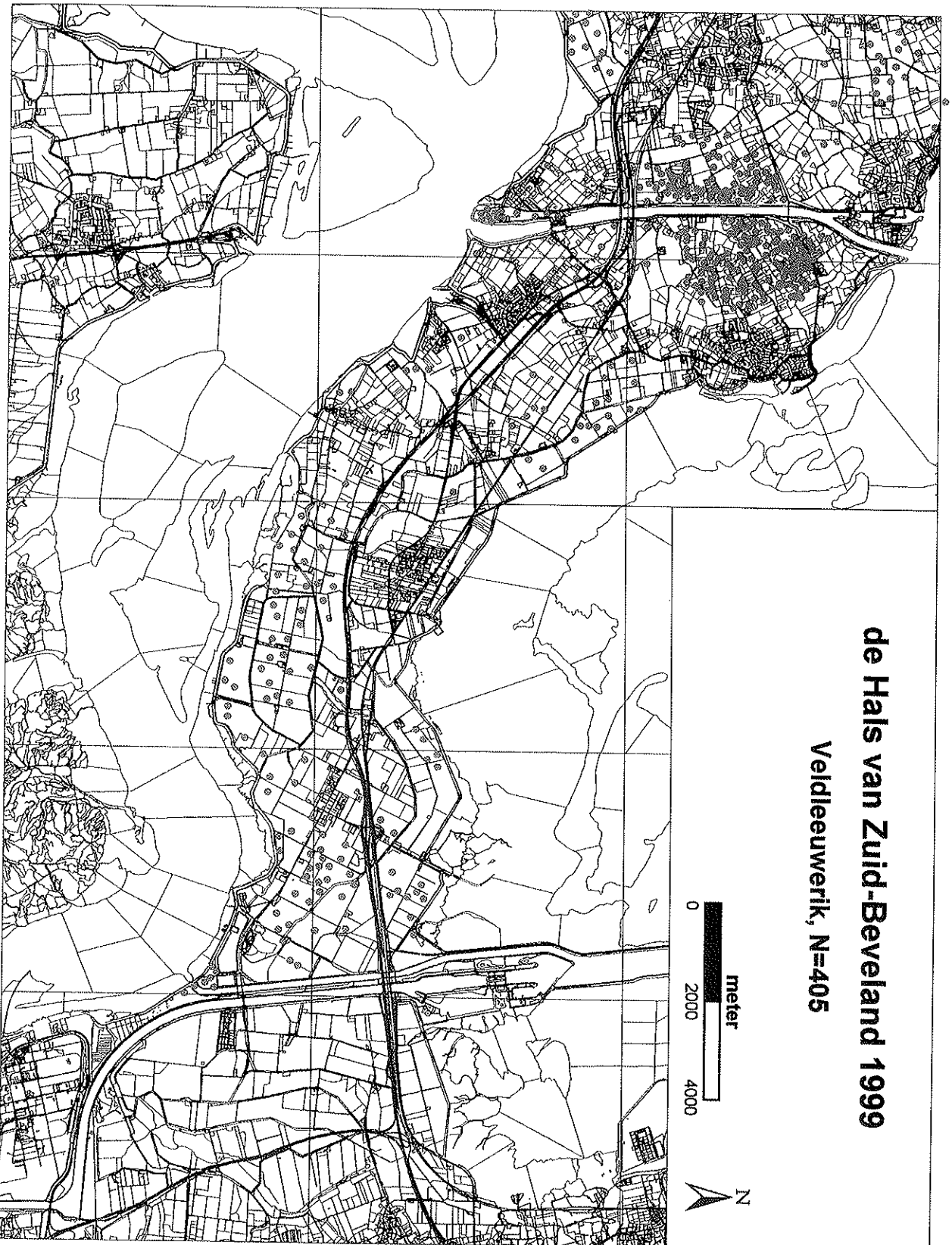
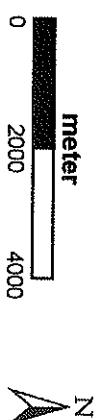
Kerkuil, N=1

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Ransuil, N=7

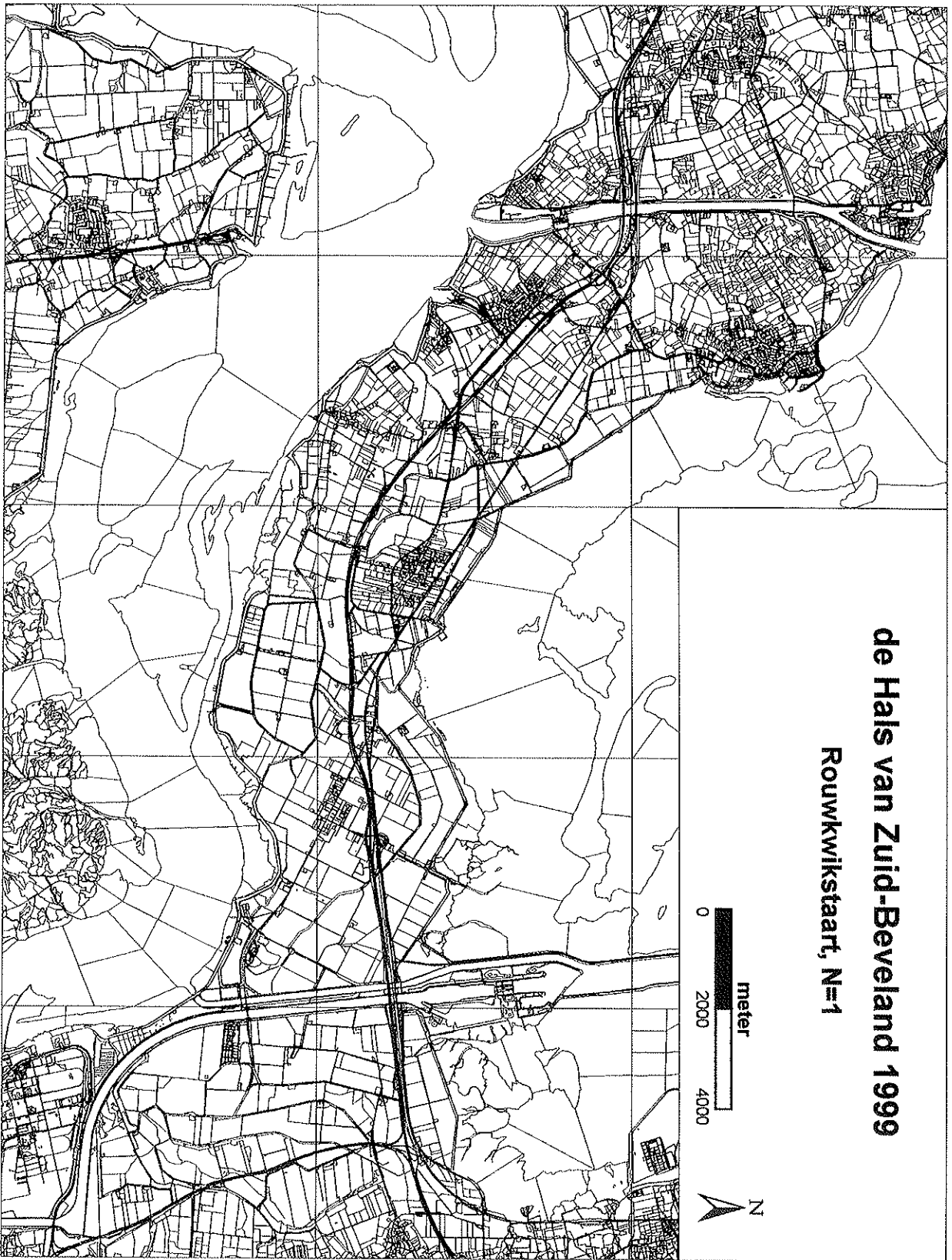

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Veldleeuwerik, N=405

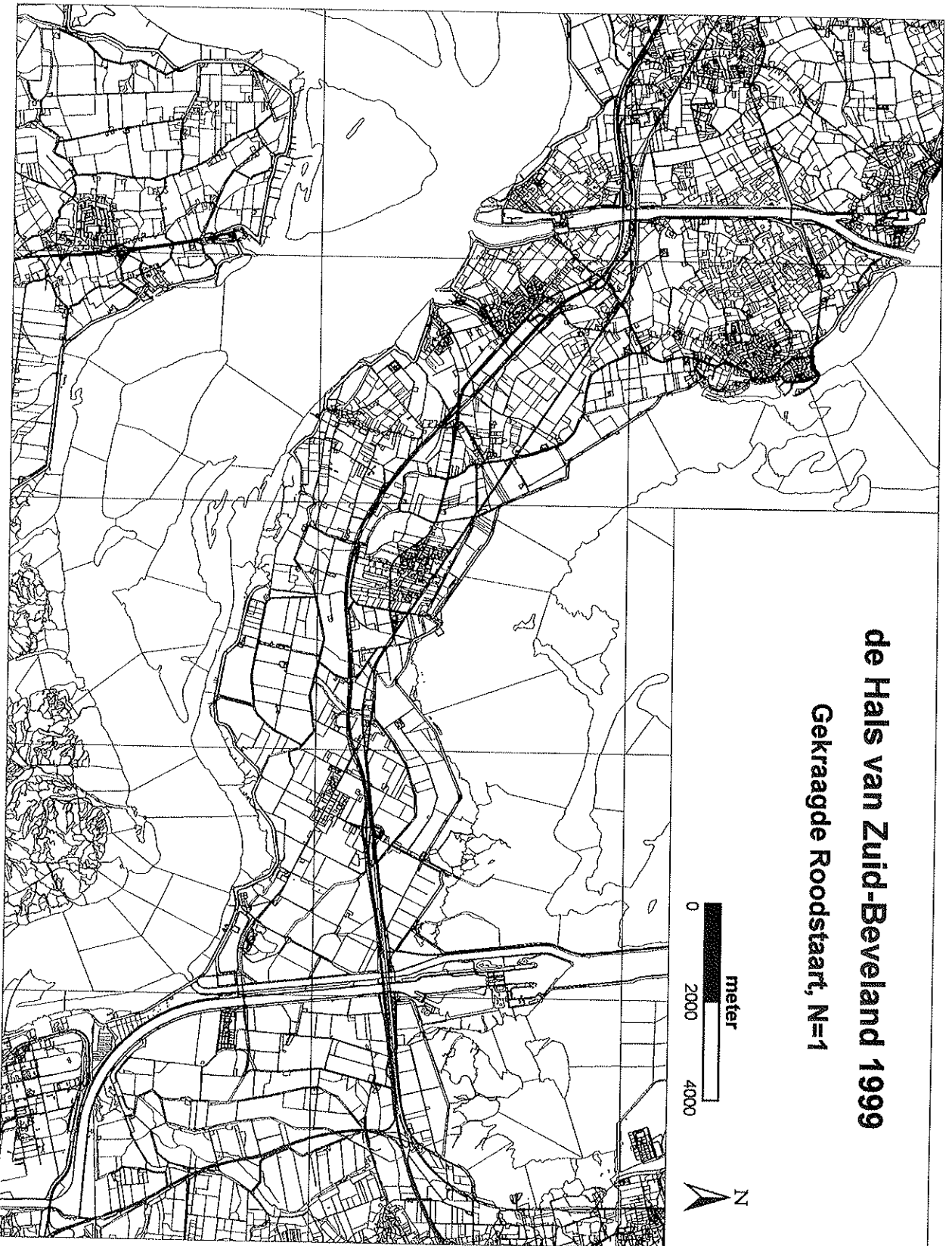
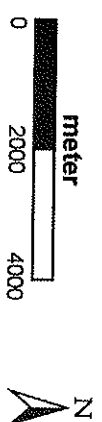

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Rouwkwikstaart, N=1

meter
0 2000 4000

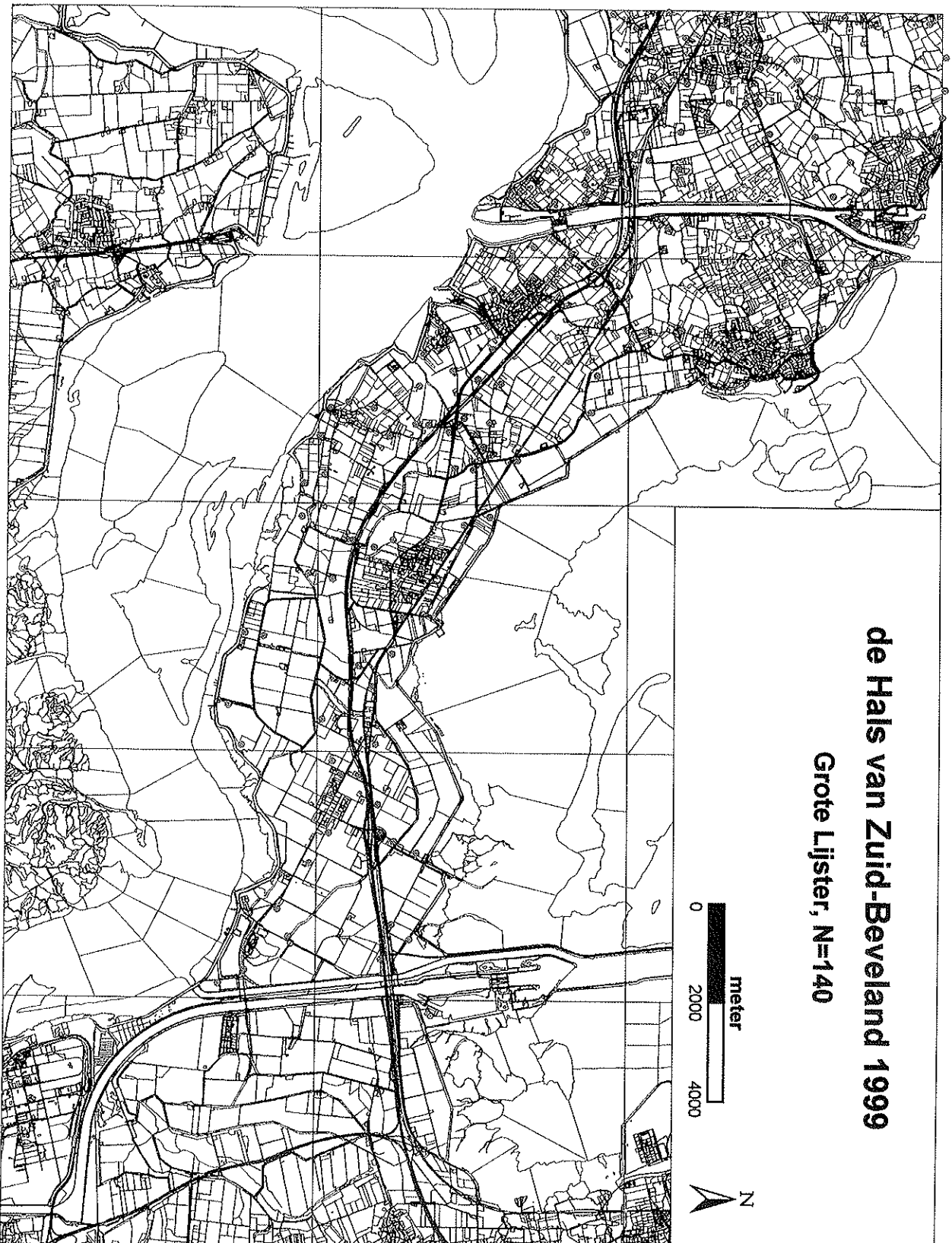

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Gekraagde Roodstaart, N=1

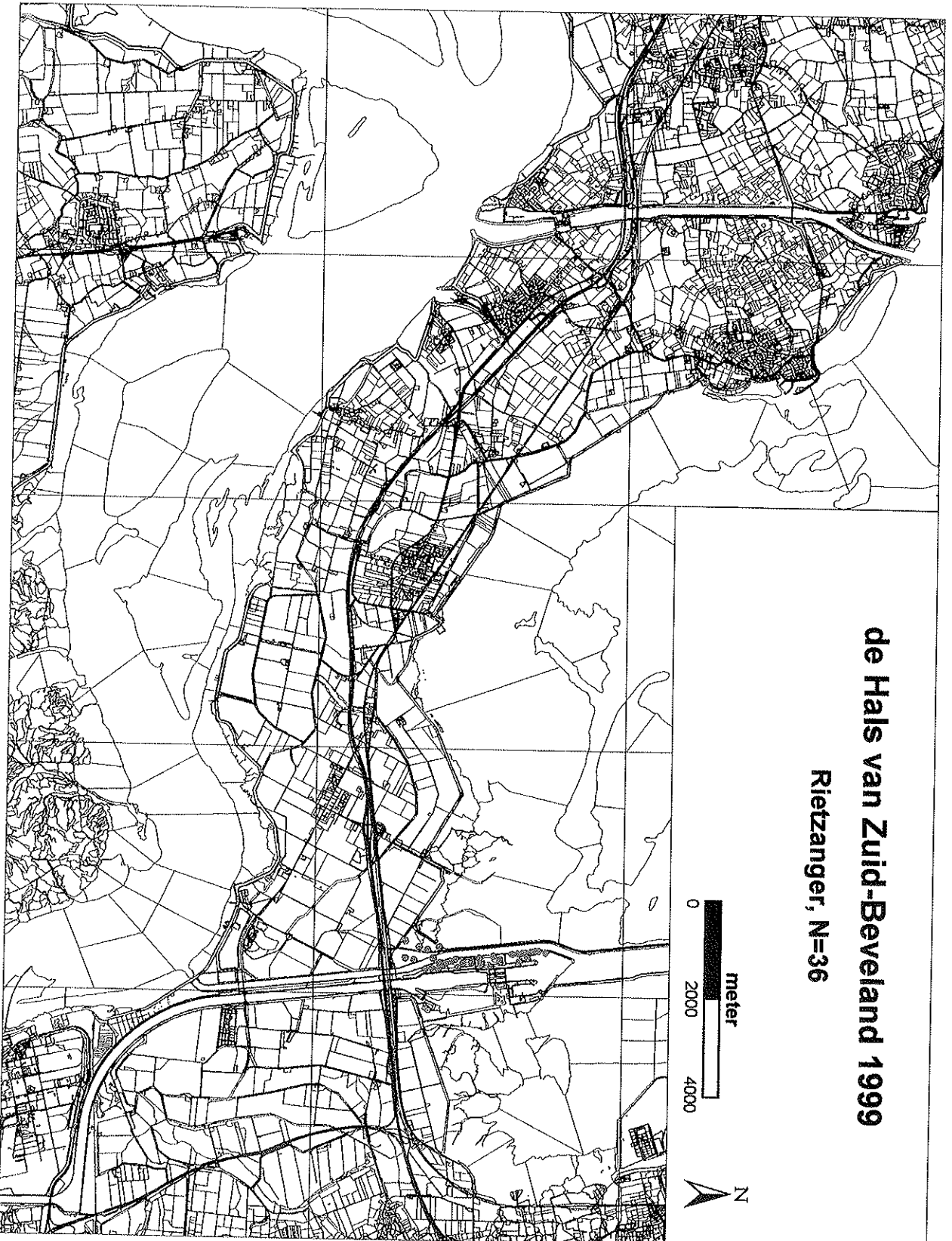
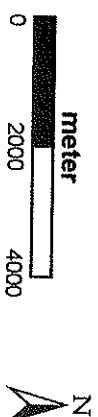

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Grote Lijster, N=140

meter
0 2000 4000

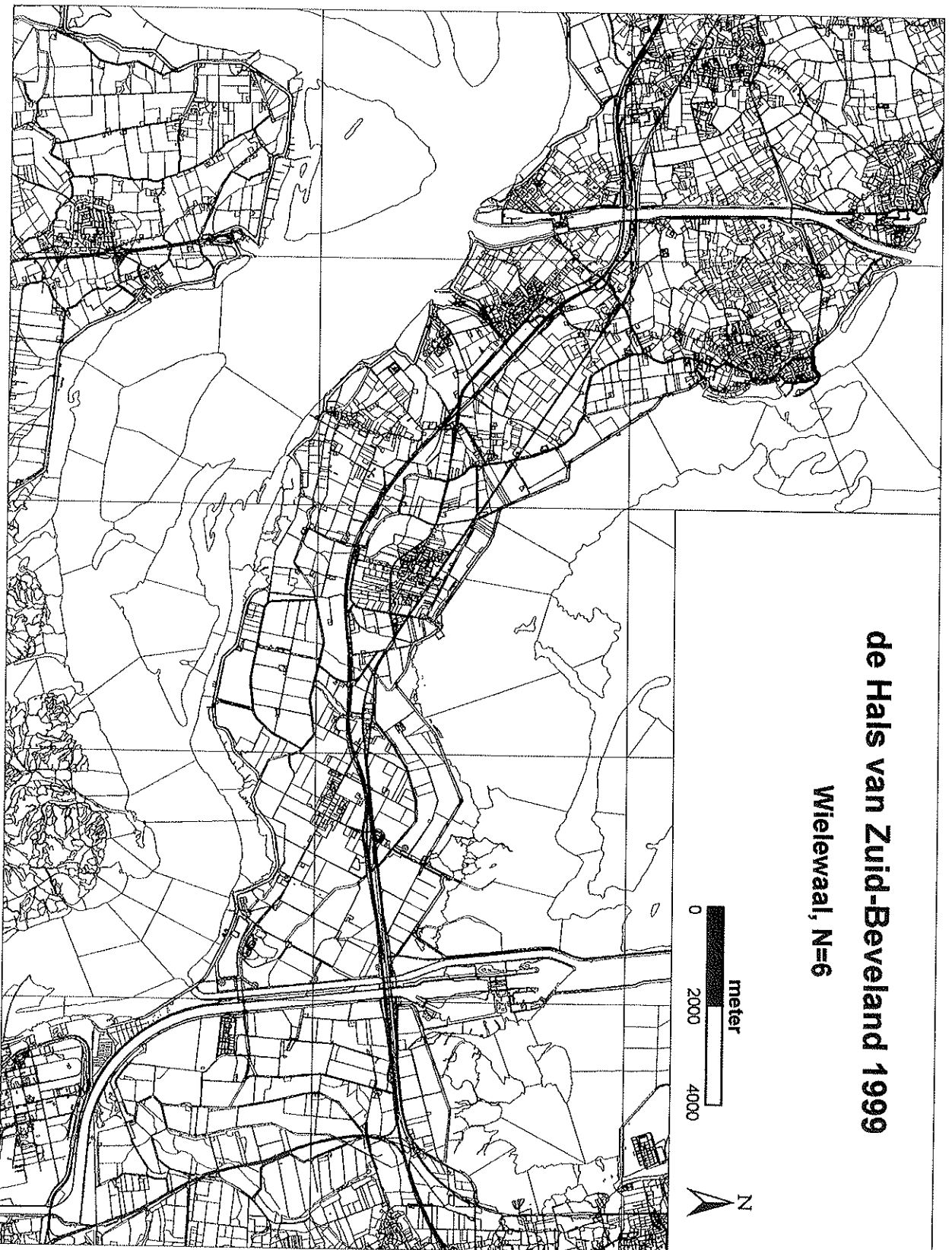
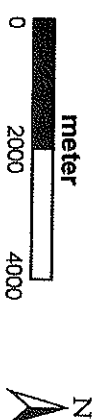

de Hals van Zuid-Beveland 1999
Rietzanger, N=36

de Hals van Zuid-Beveland 1999

Wielewaal, N=6

Bijlage III. Lijst van voormalige broedvogels.

Hierin zijn zowel éénmalige als regelmatige voormalige broedvogels opgenomen, voor zover gegevens hierover beschikbaar waren.

In onderstaande tabel is aangegeven van welk jaar of periode de laatste broedgevallen bekend zijn.

SOORT	laatste geval	Locatie	
Roerdomp	73-77	Vinkenissekreek	
Pijlstaart	73-77	49-43	mogelijk nog incidenteel broedvogel
	84-91	Yerseke Moer	
Krooneend	1996?	Kreekrak	mogelijk broedgeval
Steltkluut	73-77	49-43	wrsch. broedgeval
Strandplevier	73-77	div	nog incidenteel broedvogel
	84-91	Yerseke Moer	
Kemphaan	84-91	Yerseke & Kapelse Moer	mogelijk nog incidenteel broedvogel
Watersnip	73-77	48-38	mogelijk nog incidenteel broedvogel
Velduil	73	Kapelse Moer	
	73-77	49-43	
IJsvogel	73-77	div	
	>1jr	Gawege	
Oeverzwaluw	73-77	49-43	
Boompieper	73-77	div	vroeger algemeen?
	84-91	verdwenen	
Nachtegaal	73-77	4941	waarschijnlijk slechts incidentele broedvogel
	84-91	verdwenen	
Graszanger	77	Kreekrak, 4943	
Snor	73-77		
Matkop	1984-85	Den Inkel	waarschijnlijk slechts incidentele broedvogel
Sijs	73-77		waarschijnlijk slechts incidentele broedvogel
Geelgors	73-77	4828	vroeger algemeen
Grauwe Gors	73-77	48-28/48-38	
	1983	Y Moer	
	1983	Zimmerman	
Grote Karekiet	?	?	Waarschijnlijk al voor 1970 verdwenen

Bijlage V. Aanwezigheid, schattingen en broedcodes alle soorten in het Bevelandse deel van de Atlasblokken.

HALSZAAK: Aantalsschattingen + broedcodes

A = 1-3; B = 4-10; C = 11-25; D = 26-100; 1 = mogelijk; 2 = waarschijnlijk; 3 = zeker

SOORT	48-28	48-38	48-48	49-21	49-31	49-41	49-42	49-52	49-53	49-63	49-73
Dodaars		A1			A3	A3				B3	A3
Funt						A3	A2			B3	A2
Knobbelszw										B3	B3
Soepgans					A1					A1	A3
Grauwe Gans				A1							
Canadese Gans							A3				
Nijlgans	A1										A3
Bergeend	D3	D3	A2	C3	D3	D3	D3	B3	B3	D3	C3
Krakeend	A2		A2		A2	A2	B3	A2	B3	D3	B3
Pijlstaart							A2				
Wintertaling	A2	A1			A1						
Wilde Eend	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3
Soepeend	3	3		3	3	3	3		2	3	3
Sloheend	C3	C3		B3	B2	A2	C3		B3	D3	B3
Zomertaling	A2	A1		A2						A2	
Kuifeend	C2	C3		C3	B3	C3	C3		C3	D3	C3
Tafeleend										B3	A3
Bruine Kickendief		A2					B3		A3	B3	
Buizerd	A2	A2			A2	A1	A2			A2	A2
Boomvalk		A2		A2	A2	A2	A3				
Torenvalk	B3	B3	A3	A3	B3	B3	B3			B3	A3
Sperwer	A3	A2				A3	A1			A3	
Kwartel		A2									
Fazant	3	3		2	3	3	3	3	2	3	3
Patrijs	D2	B2	A2	B2	C2	D3	C2	B2		C2	B2
Watercr							B2			B2	
Waterhoen	3	3	2	3	3	3	3	2		3	3
Meerkoet	3	3	3	3	3	3	3		3	3	3
Scholekster	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Steltkluut										A1	
Kluut	D3	C3		B3	C3	B3	A3			A3	
Strandplevier							A2				
Kleine Plevier	A3	A3			A3		B3			B2	A2
Bontekplevier	A3		A2		B3						
Kievit	3	3	3	3	3	3	3	3		3	3
Kemphaan				A1							
Grutto	D3	D3		D3	D3					B3	
Tureluur	D3	D3	B2	D2	D2	C2	D3	B2		E3	A3
Kokmeeuw	3	3			2		3				
Zilvermeeuw	3					3	3			3	
Kleine Mantelmeeuw						3	3				
Visdief	3	2									
Noorse Stern	3										
Stadsduif	3	2		2	2	3	2		2	2	
Holenduif	3	2	2	2	2	2	2		2	2	2
Houtduif	3	3	2	3	3	3	3	2	3	3	2
Turkse Tortel	3	3	2	2	3	3	3			2	2
Zomertortel	D2	D2	A2	B2	D2	D2	C2	B2		D2	B2
Kockoek	2	2		2	2	2	2			3	2
Steenuil										A3	
Kerkuil										A3	
Ransuil	A3	A3				A3	A2			B3	
Velduil				A1							
Gierzwaluw	2	2	3		2	2	2			2	
Groene Sp.	D2	C3		A3	B3	C3	B2			B2	A2
Grote Bonte Specht	3	2		3	3	3	2			2	
Veldleeuwrik	3	2	2	2	2	2	2	2		2	2
Oeverzwaluw											1
Boerenzwaluw	2	3	1	2	2	3	2			3	1